ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

48-дахи жэлээ гарана

БУРЯАД ҮНЭН

...-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 68 (13384)
1971 оной мартын 23, вторник

Сэн 2 мүнгэн

КПСС-эй XXIV СЪЕЗДЫН ХҮНДЭЛЭЛДЭ

АМЖАЛТАА АРЬБАДХАНА

...заводой коллектив ба-...ы хэрэгсэл — цемент ...йлдбэрилхын тула габ-...ээр хүдэлнэ. Ажалаа ...дхэжэ, хамаг техни-...ехэтэйгээр ашагла-... гол анхарал хандуу-... Цехүүдэй, мастерска..., бригадануудай кол-... даабаряа үлүүлэн ...жалта туйлаһан лэ ...одоймнай коллектив ...табан жэлэйнгээ даа-...онь урид дүүргэжэ, ...дуур 131 мянган тон-...үйлэдбэрилөө һэн. Шэ-... жэлэй түрүүшын үдэр-... улам габшагайгаар .... Хоёр һарын даабари-... 1.661 тонно цемент ... гаргажа, 635 мян-...гэй олзо оруулаа. Шэ-... хэрэглэжэ, эдэбхи ...ээр хүдэлһэнэй ашаар, ... бүтээсые аяар 7,5 ... дээшэлүүлһэн.

Теэд заводоймнай коллектив туйлаһанаараа һанаагаа амарнагүй. Амжалтаяа арьбадхахын тула эдэбхитэйгээр хүдэлхые эрмэлзэнэ. Март һарын түрүүшын хахадай даабари 400 тонноор үлүүлэн дүүргэгдэбэ. Һарын дүүрэтэр үшөө ехэ продукци үйлэдбэрилэгдэхэ.

Тимлюйн цементын заводой коллектив партиин XXIV съездэ зорюулан дээшэлүүлэгдэһэн уялгануудые абаа бэлэй. Нэгэдэхи кварталай даабариһаа гадуур 1 000 тонно цемент үйлэдбэрилэн гаргаха, ажалай бүтээсые 3 процентээр дээшэлүүлхэ, ехэ олзо оруулха гээд тэрээн соонь бэшээтэй. Мартын 19-нэй байдалаар даабариһаа гадуур 2 мянган тонно цемент үйлэдбэрилэгдөөд байна. Амжалтамнай яһала ехэ, хүдэлмэришэднай урматай баяртай.

Ю. ВАРДАШКИН,
Тимлюйн цементын заводой түсэблэлгын таһагые даагша.

Ленинэй ордено ЛВРЗ-гэй хүдэлмэришэд арадай ажахые улам саашадань хүгжөөхэ табан жэлэй түсэб тушаа партиин XXIV съездын Директивэнүүдэй проект дотор табигдаһан зорилгонуудтай танилсажа, тэрэнние гүнзэгыгөөр шудалжа, өөрын һанамжа, дурадхалнуудаа оруулна. Шэнэ табан жэл соо түмэр замаар ашаа шэрэлгые 22 процентээр дээшэлүүлхэ гээд Директивэнүүдэй проект соо хэлэгдэнэ. Иимэ ехэ зорилго бэелүүлхын тулада олон локомотив хэрэгтэй. Тиимэһээ оронойнай түмэр замшад, тепловоз, электровозуудые хэдэг, заһабарилдаг заводуудай хүдэлмэришэд габшагайгаар хүдэлхэ болоно.

Манай заводой коллектив үнгэрһэн табан жэлэйнгээ даабари 1970 оной ноябриин 5-да дүүргэжэ, түсэбһөө гадуур олон локомотив заһабарилһан, ехэ продукци бүтээһэн байна. Үнгэрһэн табан жэлэй туршада заводоймнай цехүүд соо шэнэ оньһон түхеэрэлгэнүүд олоор тодхогдоо. Шэнэ онол арга хэрэглэжэ, ажалаа зүбөөр эмхидхэхэ хэрэгтэ ехэхэн анхарал табигдажа байһан. Энээнэй ашаар бидэнэр ажалайнгаа бүтээсые яһалаар дээшэлүүлһэн, үйлэдбэрилдэг продукциингаа хэмжээе 61,7 процентээр ехэдхэһэн байнабди.

ЕХЭ ХУБИЛАЛТА ХҮЛЕЭГДЭНЭ

Манай заводой коллектив шэнэ табан жэл соо һайн шанартай продукци үшөө ехээр бүтээн гаргахаар шиидэнхэй. Тиигэхын тула үйлэдбэриин талмайнуудые үргэдхэхэ хэрэгтэй. Ойрын 2—3 жэлэй туршада механическа цехэй барилга дүүргэгдэжэ, ашаглалгада тушаагдахаар хараалагдана. Үшөө гол цехүүдэй талмай үргэдхэгдэхэ юм. Шэнэ оньһон түхеэрэлгэнүүд, станогууд заводой цехүүд соо тодхогдохо.

Булад хайлуулгын цех соо ехэхэн хубилалта хэгдэжэ байна. Мартен пеэшэнүүдэй орондо шэнэ электро-пеэшэнүүд табигдажа эхилээ. Түрүүшын пеэшэн ашаглалгада тушаагданхай. Ойрын жэлнүүдтэ манай заводой булад хайлуулагшад урданайхиһаа хоёр дахин ехээр булад хайлуулдаг болохонь. Ондоошье оньһон түхеэрэлгэнүүд ашаглалгада тушаагдаха. Тиигэжэ манай заводой коллектив шэнэ табан жэл соо бага гаргашатайгаар ехэ продукци бүтээн гаргадаг болохо юм.

Һаяшаг үнгэргэгдэһэн коммунистнуудай суглаан дээрэ заводой начальник А. С. Асеев предприятиингаа ерээдүйн зорилгонууд тушаа һонирхолтойгоор хөөрэжэ үгөө. Энэ зорилгонуудаа бодото дээрэнь бэелүүлхын тула заводоймнай хүдэлмэришэд байгша оной түрүүшын үдэрһөө эмхитэйгээр ажаллажа байна. Эдэнэр урдаа табиһан хараа түсэбүүдээ амжалтатайгаар лэ бэелүүлхэ байха.

Локомотив хабсаралгын, зэд хайлуулгын болон дизельнэ цехүүдэй хүдэлмэришэд социалис мүрысөөндэ эрхимлэжэ ябана. Локомотив хабсаралгын цехэй коллектив нэгэдэхи кварталайнгаа даабари мартын 30-да дүүргэжэ, түсэбһөө гадуур нэгэ электровоз заһабарилха уялга абаһан байна. Шэнэ онол арга хэрэглэн, оньһон техникэ үйлэдбэридөө нэбтэрүүлэн хүдэлһэн манай заводой коллектив ажалай бүтээсые 12 процентээр дээшэлүүлээ.

Г. ДАНЗАНОВ.

КВАРТАЛАЙ ТҮСЭБ ДҮҮРГЭГДЭЭ

...н вольфрам-молибде-... комбинадай мэдэлэй ... шанаржуулгын ...ын коллектив социа-... мүрысөөндэ эрхимлэжэ ... Эдэнэр нэгэдэхи ... даабари мартын ... дүүргэжэ, һарын дүү-... продукци худалдаха даабаряа 108,9 процент хүргэхэ, товарна продукци үйлэдбэрилэн гаргалгые 117,5 процентээр дүүргэхэ гэһэн шэнэ зорилго урдаа табиба.

Комбинадай дирекци, партком социалис мүрысөөндэ эрхимлэһэн Хяагтын шанаржуулгын фабрикын коллективые халуунаар амаршалан, телеграмма эльгээбэ.

Коммунис партиин XXIV съездые ажалай амжалтаар угтажа байһан тус фабрикын коллектив урма баяртай.

А. МОСКВИТИН.

ЗАВОД СООГОО ЭРХИМЛЭНЭ

...э Бэрээнэй механи-...заводой тракторнуу-... заһабарилдаг цехэй ... мартын 18-да нэ-... кварталайнгаа даа-... дүүргэһэн тухайгаа ...баясхалантайгаар мэ-... Энэ мэдээсэл булта ...ришэдые ехэтэ бая-... Юуб гэхэдэ, эдэнэр ... жэл соо гээгдэжэ ... аад, түрүү зэргэдэ ... ха юм. Михаил ...евич Афанасьевые ... цехэй начальнигаар ... бэлэй. Залуу инже-...аа зүбөөр эмхид-...шадаһан. Тиимэһээл ...й коллектив амжал-...йнаар хүдэлнэ. Энэ ... һэн ... ...ийн ... ...ол- ... Бухы ... ...ек- ...ри- ... тор, ...мо- ...иаа шэрэхэ 18 тэргэ бүтээн гаргаһан байна.

Эдэнэр нэгэдэхи кварталай даабариһаа гадуур 5 трактор, 6 автомобиль заһабарилжа, 15 тэргэ хэхэ гэһэн социалис уялга жэлэй эхиндэ абдад, уялгаяа хоер һара соо амжалтатайгаар дүүргэбэ. Нэгэдэхи кварталай даабариһаа гадуур ехэ продукци бүтээн гаргажа, партиин XXIV съездые ажалай бэлэгүүдтэйгээр угтаха гэһэн зорилгоео бодото дээрэнь бэелүүлжэ байһандаа Шэнэ Бэрээнэй механическа заводой коллектив омогорхоно.

Н. ЛЕОНОВ,
Шэнэ Бэрээнэй механическа заводой түсэблэлгын таһагые даагша.

УРАГШАА ҺАНААТАЙШУУЛ

КПСС-эй XXIV съездын урда тээхи ажалай вахтада жагсаһан, «Октябрьский» совхозой түрүү гүүртын һаалишад түрүүшын квартал соо 700 центнер һү һааха түсэбтэй һаа, хоёр һарын турша соо 473 центнер һаагаад байна. Арга боломжоёо тодорхойлһон һаалишад мартын 25 болотор кварталайнгаа түсэб дүүргэхэ хүсэлэнтэй.

Мүн гүрэндэ һү тушааха түсэбөө 400 центнертэ хүргөөд, үлөөшэ 160 центнерыень ойрын үдэрнүүдтэ дүүргэхэ зорилготой.

Түбэй гүүртэдэ иимэ бэрхэ басагадай хүдэлдэгынь һайшаамаар юм. Һү һаалгаар һарынгаа түсэб 600—1 000 килограммаар үлүүлэн дүүргэдэг комсомолшууд Катя Ринчинова, Сэсэгма, Зоя Жугдуроватанар, Пагма Данзанова гэгшэд урма зоригтойгоор, урагшаа һанаатайгаар хүдэлмэрилнэ.

А. ЕЛИСЕЕВ.

Хэжэнгын аймагай Загаһатын совхозой коммунист Цырен-Дондок Чимитовэй даадаг луго-мелиоративна отрядай бригадын механизаторнууд Баруун Хорой гэжэ газарта 400 гектар сабшалангай газарта азотно-фосфорно үтэгжүүлгэ оруулжа захалиа. Совхозой түрүү трактористнар Бадма, Андрей Саглуевтан, Жанабадара Уладаев гэгшэд 100 гаран гектарта «РУ-4-10» гэжэ машинаар минеральна үтэгжүүлгэ тараан, халаа найнгаа нормые холо үлүүлэн дүүргэнэ. Тэдэнэр мэнэ болохоёо байгаа КПСС-эй XXIV съездые угтуулан бүхы шадалааравa шармайн оролдоно. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: луго-мелиоративна отрядай бригадир, коммунист Цырен-Дондок Чимитов. Нүгөө зурагтань трактористнар Бадма, Андрей Саглуевтан, Жанабадара Уладаев гэгшэд минеральна үтэгжүүлгэ тараажа байна.

С. БАЛДУЕВАЙ фототекст.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумдэ

СССР-эй Верховно Соведэй Президиум районуудай ба городуудай ажалшадай депутадуудай Соведүүдэй эрхыень үргэдхэхэ тухай асуудал хаража үзөөд, «Районой ажалшадай депутадуудай Соведүүдэй гол эрхэнүүд ба уялганууд тухай», «Городой ба городуудтахи районой ажалшадай депутадуудай Соведүүдэй гол эрхэнүүд ба уялганууд тухай» Указуудые гаргаба. «Районуудай ба городуудай ажалшадай депутадуудай Соведүүдэй ажал хүдэлмэри дам саашадань һайжаруулха хэмжээнүүд тухай» КПСС-эй Центральна Комитедэй тогтоолые хараада абажа, районой ба городской Соведүүдэй ажал хүдэлмэриин гол шэглэлнүүд эдэ Указуудаар хараалагдана, нютагайнгаа ажабайдалай бүхы асуудалнуудые шиидхэхын түлөө тэдэнэй харюусалгань дээшэлүүлэгдэнэ.

Өөрынгөө мэдэлэй газар дээрэхи гүрэнэй, ажахын ба социально-культурна байгуулалтые, мэдэлдэнь байгаа хүтэлбэрилхы зургаануудай, предприятинуудай, эмхи зургаануудай ажал ябуулгые районой болон городской Соведүүд хүтэлбэрилхэ, гэр байрын, коммунальна барилгын талаар социально-культурна ба ажаһуудалай шанартай барилгануудые бүтээхэ, арадай хэрэглэлэй эд бараа ба нютагай барилгын материалнуудые үйлэдбэрилхэ талаар, улад зониие хангалга һайжаруулха хэмжээнүүдые зохёон бэелүүлхэ талаар өөһэдынгөө газар дээрэхи бүхы предприятинуудай ба эмхинүүдэй ажалые тэдэнэр тааруулан ябуулха ёһотой гэжэ СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указуудаар хараалагдана.

Түсэблэлгын, бюджетно-финансова хүдэлмэриин, промышленна ба хүдөө ажахын үйлэдбэриин асуудалнуудые үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые өөһэдынгөө мэдэлэй газар дээрэ зохидоор тааруулан хубаарилгын, худалдаа наймаа, нииты эдеэ хоол, улад зониие ажаһуудалай талаар хангалга хүгжөөлгын асуудалнуудые, ажахын ба социально-культурна байгуулалтын бусадшье асуудалнуудые шиидхэхэ районой ба городской Соведүүдэй эрхэнь нилээд үргэдхэгдэбэ. Районой ба городской Соведүүдэй эмхидхэлгын ба ажал ябуулгын демократическа гуримуудые улам һайжаруулгатай, Соведүүдэй ажал хүдэлмэридэ улад зоной үргэн хабаадалгатай, социалис хуули ёһо бэхижүүлгэтэй холбоотой асуудалнуудшье тэдэ Указууд дотор шиидхэгдэнэ.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указууд «СССР-эй Верховно Соведэй ведомостьнүүдтэ», «Известия» газетэдэ толилогдоно.

Районой ажалшадай депутадуудай Совет тухай Жэшээтэ дүримые, городой, городтохи районой ажалшадай депутадуудай Совет тухай Жэшээтэ дүримые СССР-эй Верховно Соведэй Президиум һайшааба. Районой, городой, городтохи районой ажалшадай депутадуудай Соведүүд тухай хуули нютагайнгаа эрхэ байдалтай тааруулан зохёожо, союзна республикануудай Верховно Соведүүдэй үзэмжэдэ тэдэнээ табиха гэжэ Союзна республикануудай Верховно Соведүүдэй Президиумүүдтэ һайшаан дурадхагдаба.

Һарын табадахи үдэрэй программые «Луноход-1» сүм дүүргэбэ

ЗАМБУУЛИНАЙ АЛАС ХОЛЫН ХОЛБОО БАРИСАА БЭЕЛҮҮЛДЭГ ЦЕНТР. (ТАСС). «Луноход-1» гэжэ совет оньһото аппарат һарын табадахи үдэрэй научно-техническэ туршалгануудай программа сүм дүүргэбэ.

Оньһото аппарат мартын 20-һоо апрелиин 6 болотор стационарна байдалда, нэгэл байрадаа байха.

КПСС-эй XXIV СЪЕЗДЫН ДЕЛЕГАТ

ЭСЭГЫНГЭЭ ЗАМААР

Яаралгүй, аалиханаар мандаһан хабарай наран Баян хадын оройгоор бултайжа, тэрэнэй түрүүшын хурса элшэ үсэгэлдэрэй дулаанда бага зэргэ хайлад гээд һүниндөө хүреэд хоноһон саһан дээрэ, гэрэй хушалтаһаа һанжаһан дуһаанай мүльһэнүүдтэ субад эрдэни яларуулһандал мүнгэтэн наадажа ахилна. Жаргал Хуриганов хүдэлмэриингөө хубсаһа үмдэнхэй харгы дээрэ гараад, тосхонойнгоо үйлсөөр баруулжаа гэшхэлбэ. Агаар һэрюун, тунгалаг. Огторгойдо нэгэшье үүлэгүй. Досоошье уужам, тэнюун. Ажал, ажабайдал тухайгаа бодомжолон ябахада ямар гоёб даа, иимэ ажалша үдэрэй үглөөгүүр!

— Трактор, машинанууднайшье заһабарилагдажа, булта бэлэн болобо. Теэд шэнэ техникэ хабсаргалгаяа хүбүүдни хэр болгожо байна гээшэб? Һаянай областной партийна конференцидэ ошоод, энэ Хяагтаар ябажа ерэбэб, ажалһаа нэгэ бага һаатабашье хэбэртэйб,—гэһэн бодолнууд Жаргал Ринчиновичэй толгой соо ороно. Мүн тэдэнһээ уламжалан:

— Үгы юундэ хэн нэгэ ондоо хүниие һунгаагүй, намайе олоһон юм. Балай тиимэ хүндэдэ хүртэхөөр бүтээжэрхиһэншье юумэмни үгы ха юм.

Тиихэдэнь тэрэ арбан жэлэй урда эгээн түрүүшынхеэ таряалан дээрэ гараһаниинь элихэнээр һанагдаадхина. 1959 ондо Хүдэрэ-Сомоной дунда һургуули дүүргээд, үетэн нүхэдэйнгөө булта шахуу дээдэ һургуулида орохоёо гү, али миин юрэл город уруу тэгүүлхэдэ, Жаргал хүбүүн хайшаашье ябахаяа түхеэрээгүй бэлэй. «Үгы хаяыш энэ һаналаа. Эндэ тооһо шоройтой зууралдаад юу олохобши. Ябаеыл. Городые, хүнүүдые харая, культуратайнь танилсая», — гэжэ зарим нүхэдынь дурадхаадшье туршаһан байха. Теэд Жаргалда энэ дэлхэй дээрэ эгээл үнэтэй юумэниинь түрэл нютагынь, Хужартынь таряалан байгаа ха юм. Хэзээшьеб энэ таряалан дээрэ Жаргалай эсэгэ трактораа жолоодон, арбай таряа ургуулжа, артель соогоо суутай зоной тоодо ябаа. Дайнай дүлөөр соробхилһон дүлэтэ тэрэ дүшэн нэгэн оной хабар тариһан таряагаа эсэгэнь хуряажа үрдеэгүй энэл Хужартынгаа таряалан дээрэһээ фронт мордоо һэн. Тэрэ гэһээр эсэгэнь бусаагүй. Байлдаанай хоорондуур бэшэһэн хоёр гурбан богонихон бэшэг, «1942 оной үбэл хүшэр хүндэ байлдаанда Москва шадар танай нүхэр танкист-гвардеец Ринчин Хуриганов баатарай үхэлөөр наһа бараба» гэһэн тобшохон мэдээсэл эхэнь хадагалдаг. Ондоо юушье үгы...

Үгы аал? Эсэгэнь хүбүүндээ бэлэг болгон түрэл Хужартынгаа таряалан дээрэ зол жаргалай үрэһэ тарин үлөөгөө ха юм. Тиимэл хадань Жаргал хүбүүниинь үндыжэ, хүл дээрээ бодохоһоо хойшо эсэгынгээ зүргэ дахан, хүбүүндээ найдан орхиһон шадитэ таряанайнь ургасые хуряахаяа эрмэлзэн ябаа.

Дунда һургуули дүүргэжэ, болбосоролой аттестат гартаа абахадаа, одоол багынгаа хүсэлые бэелүүлхэ сагни ерээ гэжэ Жаргал хүбүүн ойлгоо һэн. Түрүүн прицепщигээр, сеяльщигээр хүдэлдэг һэн. Теэд һүбэлгэн бэрхэ, ажалдаа оролдосотой энэ хүбүүн удангүй трактористын мэргэжэл шудалһан, һүүлээрнь комбайнер болоһон байха юм. Хабар бүхэн хүсэтэ трактораа жолоодон, Хужартынгаа таряаланда гарахадаа, Жаргал хүбүүнэй досоо багташагүй ехэ баяраар халидаг. Намартаа шаргал шэниисын шэбэнээе шагнан, алтан орооһыень адхаруулан ябахадаа, абынгаа найдан захиһан ажал хэрэгые үргэлжэлүүлхэ золтой байһандаа урмашан ябадаг һэн.

1963 он. Энэ жэлые Жаргал Хуриганов хэзээдэшье мартахагүй. Тиихэдэ тэрэнэй хуби заяанда ехэхэн хубилалта боложо, ажабайдалыень эгсээр хубилгаһан шэнэ үе эхилээ һэн. Тэрэ жэлдэ Жаргал Хуриганов Ленинскэ партиин гэшүүн болоо. Партиин гэшүүнэй улаахан билет гартаа абахадаа, Жаргал гансал трактор, техникээ һайн мэдэхэ бэшэ, зонтой хамта хүдэлжэ һураха, партиингаа һургаал заабариие зон нүхэдтөө ойлгуулха уялгатай болоһоноо толгойдоо шанга хадуугаа бэлэй. Тэрэ үдэрһөө хойшо Жаргал Хуриганов ажал хэрэгэйнгээ түлөө гансал эсэгынгээ нангин дурасхаалай, өөрынгөө һэшхэлэй урда бэшэ, мүн партиингаа, үргэн арадайнгаа урда харюусалгатай болоо бшуу.

Жаргал Хуриганов бригадираар томилогдоһоор дүрбэн жэл хүдэлжэ байна. Ажалынь яһала урагшатай ябадаг. Үнгэрэгшэ жэлдэ тэрэнэй бригада бүхыдөө 1740 гектар таряа хуряажа, гектар бүхэнэй 19,5 центнер алтан орооһо абаһан байна. Мүнөө энэ бригада колхоз соогоо эрхим коллективүүдэй тоодо бата һуурияа эзэлэнхэй. Теэд зол жаргалта байдалда эрмэлзэн ябаһан коммунистын зориг хүсэлые юугээр хэмжэлтэйб. Жаргал Ринчинович колхозой парткомой гэшүүн. Тэрээндэ отделениингээ комсомольско организациин хүдэлмэриие, һү һаалиин фермын ажалые залан ударидаха партийна даабари үгтэнхэй. Энэ хэрэгтээшье Жаргал Хуриганов үнэн зүрхэнһөө оролдон ябадаг. Тэрэнэй хэзээ нэгэтэ комсомолшуудые, һаалишадые суглуулаад, зэмэлжэ гү, али идхан номножо байхань харагдадаггүй. Теэд отделениин комсомольско организациин ажал хэрэг яһала һайжаранхай. Гансахан үнгэрһэн жэл соо энэ нютагай комсомолшууд хэды дахин концерт табиһан, лекци уншаһан, воскресник эмхидхэжэ, колхоздоо туһалһан байха юм. Мүн Энхэ-Талын үхэрэй фермэшье һү һаалгаараа аймаг соогоо суурханхай. Эндэ коммунист Хуригановай хүтэлбэрилхы ажал ябуулгын хубита баһал ехэ бшуу.

Иимэ ехэ амжалта туйлахын түлөө хэды ехэ оролдолго, хүсэ шадал гаргагдаа гээшэб? Иигэжэ Жаргал Ринчиновичһээ һурахадамни, тэрэ бага ерэбэнгеэр урдаһаамни хараад:

— Минии онсо хэжэрхиһэншье юумэ үгы юумэл даа. Хүдэлөөл хүн бэзэб. Теэд бултал ажаллажа ябана ха юмбибди,—гэжэ хэлээ һэн.

Иимэл ха юм даа, өөрынгөө ажал хэрэг тушаа хөөрэжэ, тэрэнээ магтажа шададаггүй түбшэн даруу ажалша хүнэй зан абари.

Жаргал Хуриганов һаял гушаад наһаяа шахажа ябана. Тэрэ дайнай жэлнүүдэй үедэ түрэжэ, дайнай һүүлэй хүшэр хүндэ жэлнүүдтэ үлдэхэ, даарахые яһала үзэжэ, хүл дээрээ гараһан минии үетэнэй нэгэн юм. Тэрэ үшөөл залуу, омог наһандаа ябана. Гэбэшье Жаргал ажал хэжэ, альгаяа нилээдгүй холгоожо, арад зоной магтаал хайрада хүртэн, ажабайдалайнгаа арюун һайхан замые оложо шадаа. Һаяхан Улаан-Үдэ хотодо областной партийна конференци дээрэ республикымнай зүг бүхэнһөө ерэһэн этигэмжэтэд Хяагтын аймагай «Дружба» колхозой механизатор Жаргал Ринчинович Хуригановые нэгэн дуугаар түрэл Коммунис партиингаа XXIV съездын делегадаар һунгаба. Эндэ баатар эсэгынгээ сээжээрээ хамгаалжа унаһан түрэл оронойнгоо түб хото хүрэжэ, абынгаа нангин хуурта—Танигдаагүй солдадай хүшөөдэ һүгэдэхэ гэһэн Жаргалай үнинэйнь хүсэл бэелүүлэгдэхэнь шуу.

Д. ДАШИЕВ.
Хяагтын аймагай «Дружба» колхоз.

КПСС-эй обкомой таһагта

«Үйлэдбэриин арга боломжо бүри һайнаар хэрэглэхэ, арадай ажахыдахи арьбалалтын гурим үшөө наринаар сахиха тухай» КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, ВЦСПС-эй болон ВЛКСМ-эй ЦК-гай бэшэгтэ хабаатай хэмжээ ябуулгануудые Загарайн аймагай партийна организацинуудай ямараар бэелүүлжэ байһан тухай КПСС-эй обкомой эмхидхэлэй-партийна хүдэлмэриин таһагай заседани дээрэ һаяхан хөөрэлдэбэ. КПСС-эй Загарайн райкомой секретарь А. К. Родионов, партиин райкомой таһагые даагша Д. Д. Дашицыренов гэгшэд энэ асуудалаар мэдээсэбэ.

Онохойн модоной комбинадай, Шулуутайн леспромхозой, Шэнэ Бэрээнэй механическа заводой, Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой партийна организацинууд энэ бэшэгээр хараалһанаа бэелүүлхэ талаар горитойхон хүдэлмэри хэһэн байна гэжэ тус асуудал зүбшэн хэлсэлгын үедэ тэмдэглэгдэбэ.

Тиихэтэй хамта Элхиин автозаһабарилгын заводой, Онохойн совхозой болон бусад зарим предприятинуудай партийна организацинууд үйлэдбэриин ашаг үрэ дээшэлүүлхэ, үйлэдбэридэ бии байһан арга боломжонуудые хүсэдөөр хэрэглэхын тулада бага оролдолго гаргана, һаналаа хүсэд табинагүй гэжэ шүүмжэлэгдээ.

Таһагай заседани дээрэ районно партийна организациин ургалта, залуу коммунистнуудые хүмүүжүүлгэ тухай КПСС-эй Хяагтын райкомой эмхидхэлэй таһагые даагша Г. Г. Цыбиков элидхэбэ.

Эдэ асуудалнуудые зүбшэн хэлсэлгын үедэ олон һанамжа, дурадхалнууд хэлэгдэбэ.

В. ОРЛОВ.

ШЭНЭ ТАБАН ЖЭЛЭЙ ЗОРИЛГОНУУД

КПСС-эй XXIV СЪЕЗДЫН ДИРЕКТИВЭНУУДЭЙ ПРОЕКТ ЗУБШЭНЭБДИ

ХҮДӨӨ АЖАХЫН ХҮСЭТЭ АЛХАМ

ШЭНЭ табан жэлдэ СССР-эй арадай ажахые хүгжөөхэ тушаа КПСС-эй XXIV съездын Директивэнүүдэй проектые манай республикын хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэд айхабтар ехэ омог баяртайгаар угтан абаба. Эдэ үдэрнүүдтэ колхоз, совхозуудай партийна, профсоюзай, үйлэдбэриин суглаанууд дээрэ, отара, гүүртэ, фермэнүүдтэ зүбшэн хэлсэжэ, партиин энэ шухала документые нэгэн дуугаар дэмжэжэ байһанаа мэдүүлнэ.

Директивэнүүдэй проект дотор хүдөө ажахын үйлэдбэриие саашадань хүгжөөхэ үргэн ехэ программа хараалагдаба. Шэнэ табан жэлдэ хүдөө ажахын продукци абалга урдахи табан жэлэйхидэ орбол, жэлдээ 20—22 процентээр ехэ байхаар түсэблэгдэнэ. Тиигэжэ арад зониие эдеэ хоолоор, промышленностиие түүхэй эдээр хүсэд хангаха хэрэг нилээд һайжарха байна. Энэ зорилгые шиидхэхын тула колхоз, совхозуудые материально-техническэ талаар һайса хангаха, тэндэ хими хэрэглэхэ, газар тариалан болон мал ажалые үргэлжэдэнь оньһожоруулха, газар һайжаруулха мелиораци үргэнөөр ябуулха холын хараата түсэбүүдээ оролдосотойгоор бэелүүлхэ шухала болоно.

Энэ талаар үнгэрһэн табан жэлдэ юун хэгдэһэн байнаб?

Парти, правительствынгаа шиидхэбэринүүдые бэелүүлэн, республикымнай ажахынууд тариалангаа 31 мянган гектараар, бэлшээрээ 77,7 мянган гектараар, сабшалангаа 17 мянган гектараар үргэдхөө. 302 мянга гаран гектар сабшалан, бэлшээри һайжаруулагдаа.

1965 онһоо хойшо минеральна үтэгжүүлгэ 2,3 дахин ехээр хэрэглэгдэдэг болоо. Мүн наг шэбхэ нилээд ехэ тараагдана.

Үнгэрһэн табан жэлэй туршада ажахынууднай 4,4 мянган трактор, 1,7 мянган ашаанай автомашина, 2 мянга шахуу тарианай комбайн болон бусад техникэ абаһан байна.

Колхоз, совхозуудай үйлэдбэридэ шэнэ, түрүү онол арганууд хэрэглэгдэжэ үргэлжэлөө. Сабшалан дээрэ ажаллаха лугомелиоративна отрядууд колхоз, совхозуудта эмхидхэгдэһэн. Тэдэнэй хүсөөр һүүлэй гурбан жэлдэ 100 мянга гаран гектар сабшалан үндэһөөрөө һайжаруулагдажа, олон жэлдэ хэрэглэгдэхэ һайн бэлшээри эмхидхэгдээ. Республикын бүхы колхоз, совхозуудта тоопой севооборудууд зохёогдожо дүүрэнхэй, тариалан һалхинһаа хамгаалха хэмжээнүүд бэелүүлэгдэжэ захалаа.

Эдэ жэлнүүдтэ заһабарилгын мастерскойнуудые, гаражнуудые шэнээр бариха ехэ хүдэлмэри хэгдээ. Трактор, машинануудта техническэ харууһа хэхэ, механизаторнуудай, луговодуудай мэргэжэл шадабари дээшэлүүлхэ хүдэлмэри зарим тэды һайжаруулагдаа. Хүдөө ажахын мэргэжэлтэдэй тоо олошороо. Колхоз, совхозуудта ажалай түлөөһэ гуримшуулха, механизаторнуудай хэды жэлдэ хүдэлһыень, мэргэжэлыень харал сажа салин түлэхэ, үйлэдбэриин гаргаша алмаһанай, түсэбһөө үлүү продукци абаһанай түлөө хүнүүд урмашуулагдана.

Эдэ болон бусад хэмжээнүүд һайн үрэ дүн харуулба. Газар тариалангай болон мал ажалай продукци урдынхиһаа нилээд ехэ абтадаг болоһон байна. Тиигэжэ республикамнай гүрэндэ орооһо тариа, хартаабха, мал ажалай продуктнуудые тушааха табан жэлэй түсэб амжалтатайгаар дүүргэ һэн. 1970 ондо абтаһан бүхы продукциие 1965 онойхитой, жэшэбэл, 23 процент дээгүүр байгаа.

Партиин XXIV съездын Директивэнүүдэй проектые зүбшэн хэлсэжэ байхадаа, хүдөөгэй ажалшад гол анхаралаа урдаа байһан зорилгонуудтаа, илангаяа орооһо тариа ехээр абадаг болохо хэрэгтэ зорюулна. Шэнэ табан жэлдэ хүдөө ажахын бүхы ургамалнуудай ургаса дээшэлүүлэгдэхээр хараалагдана. Тиихын тула, газараа һайнаар элдүүрилхэ, хүрьһэнэй үрэжэл дээшэлүүлхэ, минеральна болон органическа үтэгжүүлгэнүүдые ашаг үрэ ехэтэйгээр хэрэглэхэ, ургаса ехэтэй сортнуудые бии болгохо, зүб севооборудуудые баримталха эрилтэ табигдана.

Шэнэ табан жэлдэ республикымнай ажахынууд урдынхиһаа нилээд олон трактор, автомашина, комбайн абаха, мал ажалай хүндэ хүдэлмэри оньһожоруулха түхеэрэлгэнүүдые олоор абаха байна. Зорилго юуб гэхэдэ, энэ ехэ техникээ зүбөөр, ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхэ шухала болоно. Энэ талаар инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд, механизаторнууд ехээр оролдохо, мэргэжэл шадабаряа дээшэлүүлхэ болоно.

Орооһо тариа һайнаар ургуулхын тула, нэн түрүүн һайн сортын үрэһэ хүрэнгэтэй байха ёһотойбди. Мүнөө үедэ республика дотор энэ хэрэг гээгдэлдэ оронхой. Дээгүүр эрхим классай үрэһэн колхоз, совхозуудта зүбөөр хэрэглэгдэжэ шадагданагүй. Ажахынуудта үрэһэ ургуулжа бэлдэхэ хэрэг гуримшуулагдаагүй байһаар. Тиимэһээ нэгэ жэлдэ үрэһэтэй, нүгөөдэдэнь—һула һуугдана гээшэ. Мүнөө хүрэтэр ажахынууд орооһо түргэнөөр сэбэрлэхэ, хатааха, хадагалха, вентиляторар үлеэлгэхэ түхеэрэлгэнүүдээр дутамаг байна.

Байгша ондо нёдондонойхиһоо гектарай 2 центнер ехэ ороoһо тариа ургуулжа абаха зорилго республикын механизаторнуудай, тариашадай урда табигдана. Табан жэлэй эсэстэ үнгэрэгшэ жэлэйхиһээ гектарай 4 центнерээр ехэ тариан суглуулагдаха зэргэтэй. Энэмнай ехэшье, орёо бэрхэшье зорилго мүн. Тиигэбэшье һаань, бидэнэр тэрэниие заабол шиидхэхэ уялгатанбди.

Энэ шухала зорилготой нэгэн хамта, адууһа малда хүсэд хүрэхэ тэжээл бэлэдхэхэ хэрэг шиидхэгдэхэ байна. Мүнөө дээрээ, хура бороотой һайн жэлдэл, малаа миил 65—70 процент тэжээлээр хангана гээшэбди. Зунай бэлшээриин үедэшье малнай тэжээлээр хүсэд хангагдана гү? Олонхи ажахынуудта хангагданагүй.

Ниитын болон хубиин адууһа малые тэжээлээр найдамтайгаар хангахын тула сабшаландаа мелиоративна, культуртехническэ хүдэлмэри горитой ябуулха, һайжаруулагдаһан бэлшээри түхеэрхэ, олон жэлэй ногооной, корнеплодуудай, горохой, горох-овёсой холисо бүри ехээр тариха, витамин элбэгтэй үбһэнэй гурил, силос ехээр бэлэдхэдэг болохо хэрэгтэй.

Хүдөө ажахын бүхы һалбариие хурданаар хүгжөөхэ зорилгоор парти, правительствамнай түсэбһөө үлүүлэн гүрэндэ тушаагдаһан, худалдагдаһан продукциин түлөө колхоз, совхозуудые урмашуулха хэмжээнүүдые наринаар бэелүүлнэ. Энэнь газар тариалангай, мал ажалай продукци абалгые дээшэлүүлгэдэ горитой нүлөөлнэ.

ДИРЕКТИВЭНҮҮДЭЙ проект сооһоо харахада, шэнэ табан жэлдэ мал ажалай хүгжэлтэ урдахи табан жэлэйхиһээ нилээд дээгүүр байна. Тэрэниие туйлахын тула, адууһа малаа тэжээлээр хангахын хажуугаар, бусад шухала хэрэгүүдые гуримшуулха эрилтэ табигдана. Һү һаалиин мал хото городуудта, промышленна предприятинуудта дүтын ажахынуудта үсхэбэрилэгдэхэ байна. Энэ талаар манай республикын ажахынуудта эли болонхой. Һаалиин мал үсхэбэрилдэг газарта һү ехэтэй һүрэгүүд бүридүүлэгдэхэ, бүхы үнеэд искусственна аргаар үрэжүүлэгдэхэ, үнеэдэй һубайралгые, тугалнуудай үхэл гарзада оролгые усадхаха хэмжээнүүд абтаха байһаниинь элитэ. Һаалиин фермэдэ орохо мал бүри тугал байхаһаань илгажа, тусхай харууһалга, эдеэлүүлгэндэ табиха эрилтэтэй.

Түрүү ажахынуудай жэшээ дээрэһээ харахада, тэдэнэр һаалингаа мал нэгэ газарта, һаалиин комплексдо олоор барина. Хяагтын аймагай «Дружба», Мухар-Шэбэрэй «Коммунизм», «Искра» колхозуудта, Яруунын совхоздо нэгэ газарта 600—800 үнеэд харууһалагдана. Тиигэбэшье, республика дотор 100—200 үнеэтэй һаалиин фермэнүүд үшөөл олон бии байһаар. Иимэ жэжэ фермэнүүдтэ бүхы хүдэлмэриие оньһожоруулхань бэрхэтэй байна ха юм. Мүн тэндэ продукциин үнэ сэн дээгүүр байдаг. Тиимэһээ малай байрануудые шэнээр түхеэрхэ холын хараата түсэб табиха саг ерээ.

Директивэнүүдэй проект дотор шэнэ табан жэлдэ мяхалиг мал үсхэбэрилхэ тусхай һалбариие саашадань үргэдхэн хүгжөөхэ зорилго табигдана. Мал ажалай иимэ шэнэ һалбари манай республика дотор бии болоһоор 4 жэл үнгэрбэ. Энэ үедэ туйлагдаһан дүнгүүдые хараад үзэхэдэ, дутагдалнууд али олон дайралдана. Тодорхойлбол, мяхалиг малай тоо биратай олошорногүй, илангаяа мяхалиг үүлтэрэй мал олоор үдэнэгүй. 1975 ондо республикамнай мяханай шэглэлтэй 37—40 мянган үнеэдтэй байха зэргэтэй. Энэ зорилгоёо бэелүүлхын тула мяхалиг үүлтэрэй мал үсхэбэрилхэ племенной ажахынуудые эмхидхэхэ болонобди. Гадна мяхалиг мал үдхэхэ шэнэ совхозуудые байгуулха хэрэгтэй.

Шубуу үсхэбэрилхэ, тэрэниие тусхай шэглэлтэйгээр, нэгэ газар олоор үдхэхэ талаар бидэнэр зарим тэды амжалта туйлаад байнабди. Һүүлэй жэлнүүдтэ эмхидхэгдэһэн шубуунай фабриканууд, инкубаторна станцинууд, «Птицепром» трест мүнөө үедэ промышленна үндэһэ һуури дээрэ ажаллана. Энэ һалбари манай республикада саашадаа улам үргэнөөр хүгжөөгдэхэ юм.

Манай республикын мал ажалай гол һалбари—хони үсхэбэрилгэ урдынхидаал адли шухала удха шанартай. Хэрбээ 1970 ондо 1 миллион 680 мянган хонитой байбал, колхоз, совхозуднай 1975 ондо 1,8—1,9 миллион хонитой болохоор хараалагдана. Хэрбээ нёдондо хонин бүриһөө 3 килограмм нооһон хайшалагдаһан байбал, табан жэлэй эсэстэ тэрэнь 3,4 килограммда хүргэгдэхэ юм. Тиихын тула хонишодые олоор һурган бэлдэхэ, шэнэ гэр байрануудые бариха шухала болоно.

Республика дотор промышленна үндэһэ һуури дээрэ гахай үсхэбэрилгэдэхэ, адуун һүрэгүүд олошоруулагдажа, сэгээ ехээр гаргадаг болохо байнабди.

ХҮДӨӨ ажахын үйлэдбэриие ашаг үрэ ехэтэй болгохо, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ асуудал Директивэнүүдэй проект соо онсо анхарал татана. Шэнэ табан жэлдэ колхоз, совхозуудта ажалай бүтээсэ 37—40 процентээр ехэ болохо, продукциин өөрынь үнэ горитой доошолуулагдахаар хараалагдана. Тиимэһээ газар тариалангай, мал ажалай хүдэлмэри үргэлжэдэнь оньһожоруулха, ажалай эмхидхэл болон түлөөһэ наринжуулан гуримшуулха тон шухала.

Хүдөө ажахые хүгжөөхэ талаар табигдаһан ехэ зорилгонууд нэн түрүүн колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэдэй мэргэжэл шадабариһаа, оролдосоһоо дулдыдаха байна. Мүнөө үедэ совхозуудай директорнуудээр, колхозуудай түрүүлэгшэнэрээр дээдэ, дунда эрдэмтэй, хүдөө ажахын тусхай мэргэжэлтэй хүнүүд табигдаһан байна. Тиигэбэшье дунда шатын хүтэлбэрилэгшэдэй: бригадирнарай, фермые даагшадай, отделенинүүдые эрхилэгшэдэй тушаалда хүдэлэгшэдэй гурбанайнь нэгэ хуби эхин һургуулиин эрдэмтэй байха юм. Мүнөө үедэ, хүдөөдэ эрдэм, мэргэжэлтэй хүнүүдэй олон болоод байхада, колхоз, совхозуудай дунда шатын хүтэлбэридэ хүдөө ажахын мэргэжэлтэдые, тусхай һургуули, техникум дүүргэгшэдые табиха саг ерээ гэжэ һанагдана.

Мүнөө үедэ манай республика дотор хүдөөгэй техническэ мэргэжэлэй 9 училищи бии. Тэндэ хэдэн олон мэргэжэлэй хүнүүд һургагдана. Зүгөөр, мэргэжэл бүхэнөөр һайса һургаха багшанар, техническэ түхеэрэлгэ дуталдадаг. Тиимэһээ саашадаа училищи бүхэниинь хүнүүдые нэгэ мэргэжэлдэ һургабал зохисотой гэжэ һанагдана. Жэшээнь, электригүүдые, малай фермын түхеэрэлгэнүүдтэ хүдэлхэ механизаторнуудые һургаха гэхэ мэтэ тусхай училищи байгуулагдабал һайн бэлэй. Тиихэдээ училищинуудта найдамтай, сэрэгэй алба дүүргэжэ ерэһэн хүнүүдые һургахаар.

Мүн дунда һургуули, хүдөөгэй техническэ мэргэжэлэй училищинуудай хоорондо холбоо байгуулха саг ерээ. Дунда һургуули дүүргээд, институтда ороогүй үлэһэн хүбүүд, басагадые СПТУ-гай дэргэдэ 3—6 һарын курсада һургажа, хүдөө ажахын ямар нэгэн мэргэжэл олгохо шухала.

Эдэ бүгэдэ КПСС-эй XXIV съездын Директивэнүүд соо оруулагдабал, урагшатайгаар шиидхэгдэхэ, хүдөө ажахын кадрнуудые бэлдэхэ асуудал гуримшуулагдаха байгаа.

9-дэхи табан жэл эхилһээр гурбан һара үнгэрхэеэ байна. Ордента Буряадай республикын хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэд бүхы совет арадтаяа хамта түрэл партиингаа XXIV съездые ажалай эрхим амжалтаар угтаха гэжэ оролдожо байна. Үнгэрһэн хоёр һарын туршада республикын колхоз, совхозуудта нёдондоной энэ үеынхиһөө 550 тугал, 60 мянган хурьга, 3300 поршоонхо олон абтаад байна. Зуун хонин бүриһөө 100—100 гаран хурьга түлжүүлжэ байһан хонишод олон. Гүрэндэ һү, үндэгэ тушааха түрүүшын кварталай түсэб болзорһоо урид дүүргэгдэхээр байна. Мүн колхоз, совхозууд хабарай тарилгада бэлдэхэ хүдэлмэрээ урагшатайгаар ябуулжа байнхай.

Тиигэбэшье, колхоз, совхозуудай үйлэдбэридэ дутагдалнууд олон ушарна. Зорилго юуб гэхэдэ, үнгэрһэн жэлэйнгээ дүнгүүдые шүүмжэлхы ёһоор шэнжэлэн хаража, хүдэлмэрээ КПСС-эй XXIV съездын Директивэнүүдэй проектын эрилтын ёһоор эрид һайжаруулха болоно гээшэбди.

В. САГАНОВ,
республикын хүдөө ажахын министр.

Брянскын машина бүтээлгын заводто далайн [...] хэрэглэгдэдэг томо двигательнүүд бүтээгдэнэ. 1971 онд[...] лектив гансашье орон дотороо бэшэ, мүн Болгари, Нор[...] ди, ГДР болон бусад гүрэнүүдтэ дизельнэ двигатель[...] жэ үгэхэ юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: заводой нэгэ цехтэ томо дизел[...] хабсаргагдажа байна.

АПН

ПАРТИЙНА АЖАБ[...]

ХҮМҮҮЖҮҮЛ[...] ҺУРГАХА, ТУҺАЛ[...]

Түрэл Коммунис партиингаа ээлжээтэ XXIV съездые ажалай шэнэ бэлэгүүдээр угтахын түлөө үргэн ниитын тэмсэл үдэр ерэхэ бүри улам эршэдэжэ байна. Мүнөө шэнэ табан жэлэй түсэб тушаа КПСС-эй XXIV съездын Директивэнүүдэй проектые зүбшэн хэлсэлгэ, тэрэнэй удхые үргэн зондоо тайлбарилан ойлгуулха хүдэлмэри түлэг дундаа ябана. Иимэл сагта партийна эхин организацинуудай секретарьнарай мэргэжэл шадабари, хүтэлбэрилхы шэнжэ шанарынь тобойн харагдана. Коммунистнуудай үзүүлһэн этигэл найдабари гүйсэд харюулха, партиин энэ даабаридаа харюусалгатайгаар хандаха гээшэ партийна хүтэлбэрилэгшын үмэнэ табигдадаг түрүүшын эрилтэ мүн болоно.

Манай республикын промышленна предприятинууд, колхоз, совхозуудтахи, бэшэшье ажахынууд ба эмхи зургаануудтахи партийна организацинуудые дүршэлтэй, бэлэдхэл һайнтай, зондоо хүндэтэй секретарьнар толгойлно гээшэ. Жэшээнь, Бэшүүрэй аймагай Дзержинскиин нэрэмжэтэ совхозой парткомой секретарь Иван Терентьевич Хлызов энэ тушаалда наймадахи жэлээ хүдэлжэ байна. Өөртөөшье, суг хамта ажалладаг нүхэдтөөшье эрилтэ ехэтэйгээр хандадаг энэ хүн коммунистнуудайнгаа, мэргэжэлтэд болон ажахынгаа бүхы хүдэлмэрилэгшэдэй, ниитын эмхинүүдэй хүдэлмэриие шадамар бэрхээр залан ударидадаг. Эндэхи коммунистнууд совхозой бүхы һалбари, участогууд дээгүүр зүбөөр хубаарилан табигданхай, ажаллахадаа, ниитын хүдэлмэри бүтээхэдээшье ходоодо түрүү зэргэдэ ябадаг заншалтай болонхой. Агитатор болон политинформаторнууд эдэбхитэй һайнаар хүдэлдэг. Совхозой ажалшадай дунда социалис мүрысөөн һайнаар эмхидхэгдэнхэй. Тэрэнэй дүн болзор соогоо согсолдожо, мүрысөөндэ илагшад материальнашье, моральнашье талаар урмашуулагдадаг юм.

Тэрэшэлэн Яруунын совхозой парткомой секретарь Леонид Григорьевич Минеевые абаад харая. Энэ—ажал хэрэгээ һайн мэдэхэ партийна хүтэлбэрилэгшэ юм. Эндэхи партийна организацин бүридэлдэ хамтадаа 124 коммунистнууд ородог. Тэдэнэй гушаниинь хонишод, һаалишад ба элдэб малшад, дүшэн гэшүүд тариан ажалда хүдэлдэг, тэдэнһээ 30 механизаторнууд, хүдөө ажахын 13 мэргэжэлтэд юм. Совхозой ажахын бэшэшье элдэб һалбаринуудта коммунистнууд ажаллажа байдаг. Ингэжэ совхозой үйлэдбэриин шиидхэхы участогуудта коммунистнууд хубаарилан табигданхай. Леонид Григорьевич өөрөө хүдэлмэришэдтээ, коммунистнуудтаяа ходо уулзажа, хөөрэлдэжэ, элдэб асуудал зүбшэн хэлсэдэг юм.

Эндэ партийна суглаануудынь һайн бэлэдхэлтэйгээр зарлагдадаг, шухалын шухала асуудалнууд зүбшэн хэлсэлгэдэ табигдадаг. Суглаанууд дээрэ үе үе болоод ла ажахын хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд болон үгэлэй хүдэлмэришэ, коммунистнуудай тоосоон шагнагдадаг. Мүн эндэ ажалшадай дунда дэлгэрүүлэгдэхэ социалис мүрысөөнэй гурим зүбшэн хэлсэгдэжэ баталагдадаг юм. Иимэ социалис мүрысөөн совхозой ажалшадай ехэ, багашье коллективүүдэй хоорондо ходоодо эмхидхэгдэдэг. Энэ мүрысөөнэй дүнгүүд һара бүри, квартал бүри согсолгодожо, түрүүшүүл моральна, материальна талаар урмашуулагдана, тэдэнэй амжалта харуулһан, дүй дүршэл согсолһон бюллетень, дайшалхы хуудаһан болон ханын газетэ зодо гаргагдажа байдаг. Энэ эмхидхэлэйнь ехэ хүдэлмэри һайн үрэ дүн асарна, ажалшадай урма зориг бадаруулна. Үнгэрэгшэ табан жэлэйнгээ түсэб Яруунын совхоз алишье талаарнь бүринь дүүргэһэн байна.

Иимэ эдэбхи үүсхэл ехэтэй, оролдосотой бэрхэ секретарьнар манай республика дотор олон юм. Тэдэнэй тоодо Сэлэнгын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой парткомой секретарь А. А. Бамбаров, Түнхэнэй аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой парткомой секретарь Б. М. Кырмыгенов, Зэдын аймагай Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ колхозой парткомой секретарь Н. Б. Бужинаев, Бэшүүрэй аймагай «Победа» колхозой парткомой секретарь А. Я. Кузнецов Улаан-Үдын нарин сэмбын фабрикын парткомой секретарь М. Г. Семенькова, «Электромашина» заводой партбюрогой секретарь З. Е. Сучков, авиационно заводой парткомой секретарь Г. [...]ренко болон бусад [...] оролсоно.

Гэбэшье ажахыгаа [...] хүгжөөлгэ тушаа һа[...] табидаггүй, эмхидхэлэ[...] сурталай хүдэлмэри [...]

АРАД ЗОНОИ ЭЛҮҮРЫЕ ХАМГААЛГА

Арад зоной элүүрые хамгаалха асуудалда манай орон дотор тон ехэ анхарал хандуулагдана. Оронoймнай 10 мянган хүн бүхэндэ дунда зэргээр 27 врач хүртэдэг болонхой. Арба мянган хүндэ врачнарай хүртэсын талаар СССР дэлхэй дээрэ мүнөө нэгэдэхи һуури эзэлнэ. Революциин урда тээхи үеынхитэй сасуулжа харахада, манай ороной больницануудай ороной тоо 13 дахин олон болоо гэхэ гү, али мүнөө хамта дээрээ 2 миллион 700 мянган хүргэгдэһэн байна. 1913 ондо Россин больницануудта оройдоол 208 мянган орон байһан юм.

Эндэ харуулагдаһан диаграммын ёһоор, шэнэ табан жэлэй туршада СССР-тэ больницануудай ороной тоо 3 миллиондо хүргэгдэхөөр хараалагдана. Манай ороной арад зондо түлөөһэгүй медицинын туһаламжа үзүүлэгдэдэг гэжэ бултанда мэдээжэ. Энэ хадаа социализмын шухала туйлалтануудай нэгэниинь болоно. Эндэ нэгэ һонирхолтой жэшээ дурдамаар. 1967 ондо США-гай нэгэ хүн нэгэ үдэрэй туршада больницада эмшэлүүлһэнэйнгээ түлөө 58 доллар түлэдэг байгаа һаань, мүнөө Холбоото Штадуудай медицинын эмхинүүд хүн бүхэнһөө нэгэ үдэр эмшэлүүлһэнэйнь түлөө 166 доллар хүрэтэр абадаг байха юм. Эдэ жэшээнүүд дээрэһээ, ямар гүрэндэ арад зоной элүүрые хамгаалгада ямар анхарал хандуулагданаб гэжэ эли тодоор харагдана.

Юһэдэхи табан жэлэй туршада больница, поликлиникэ ба диспансернүүд бүри олоор баригдаха байна. Түргэн туһаламжа хүргэхэ станцинууд ба санэпидстанцинууд баһал олошоруулагдаха. Медицинын эмхи зургаанууд ба арад зониие элдэб янзын эмээр хангалгын, мүн больница, поликлиникэнүүдые мүнөө үеын шэнэ түхеэрэлгэ, аппаратура ба хэрэгсэлнүүдээр хангалгын асуудалнуудта ехэ анхарал хандуулагдаха байна. Медицинын ба элүүрые хамгаалгын шухала асуудалнуудаар научно-шэнжэлгын хүдэлмэри бүри үргэнөөр ябуулагдаха.

Санаторно-курортно эмшэлгэ ба ажалшадай амаралта һайжаруулха хэрэг улам саашадаа хүгжөөгдэхэ байна. Мүнөө манай орондо 5 мянга үлүүтэй курорт, санатори бии. Гансахан үнгэрһэн жэлэй туршада санатори, курорт болон профсоюзуудай амаралтын байрануудта 19 миллион хүн амаржа, бэеэ эмшэлүүлһэн байна. Элдэб янзын экскурсида 38 миллион хүн хабаадалсаа.

Физкультура болон спорт манай арад зоной анхарал ехэтэ татана. СССР-эй 45 миллион үлүүтэй хүн үдэр бүри физкультура болон спортдо хабаадалсана. Жэл бүри хэдэн арбаад стадион, футбол, волейбол ба баскетбол наадаха талмайнууд, спортын залнууд ажалшадай хэрэгламжэдэ үгтэдэг болонхой. Физкультура ба спортые улам саашадань хүгжөөхэ, бии байһан стадион ба спортын залнуудые, хэрэгсэлнүүдые һайнаар хэрэглэхэ асуудалнуудаар шэнэ табан жэл соо ехэ зорилго табигдана. Арад зоной аяншалга улам саашадаа хүгжөөгдэхөөр хараалагданхай.

Бэлшээри һайнаар хэрэглэхэ

ЮҺЭДЭХИ табан жэлдэ ороной зүүн областьнуудта мал олоор үсхэбэрилжэ, мяха ехээр абадаг болохо тухай КПСС-эй XXIV съездын Директивэнүүдэй проект дотор хэлэгдэнэ. Энэ талаар республикын Захааминай аймагта эбэртэ бодо мал, адуу үдхэхэ арга боломжо ехэ. Эндэхи колхоз, совхозууд үхэрэй, адуунай мяха үйлэдбэрилгын ёһотой томо фабриканууд болож шадахаар.

Хамагай түрүүндэ хада уулын забһарай холынгоо бэлшээриие зүбөөр ашаглаха хэрэгтэй. Манай эндэхи хада уулын, ой тайгын бэлшээри холын гэжэ нэрлэгдэдэгшье һаа, эгээл саада захынхидань хоноод, үнжөөд хүрэшэхөөр ха юм. Харин Хойто-Кавказай, Дунда Азиин республикануудай малшад Джаляу гэжэ холынгоо бэлээридэ хахад һараар ябажа хүрэдэг байна. Тэрээгээр сасуулхада, манай холын бэлшээри оройдоол газаамнай гээшэ.

Жэшээлхэдэ, Ёнгорбойн урда хүбшэ дээрэ гарахада, Хүбшэ гэжэ нэрлэгдэдэг жэгтэй элдин бэлшээри бии. Эндэ 30-аад мянган гектар бэлшээри дээрэ «Дружба» колхоз хэдэхэн гүүртэ малаал гаргадаг. Үнэндөө тэдэ мал зундаа ногооной арбанайшье нэгэ хубиие эдинэгүй. Эндэ дүтын хэдэн ажахынуудай бүхы һубай малай бүхэли зундаа бэлшэхэ газар бии. КПСС-эй XXIV съездын Директивэнүүдэй проект дотор холын бэлшээриин ногооной ургаса дээшэлүүлхэ, үрэжэлыень һайжаруулха тухайда онсо анхарал хандуулагдана. Хүбшын бэлшээриин зарим газар намагтай, бута болдогтой болоһон, жэжэ һөөг, бургааһа ургаһан байдаг. Бута болдогуудыень тэгшэлээд, харганаа бүртэгэнөөень галдаа һаа, ногоонь бүри һайжарха һэн. Тэрэ хүрэтэр автомашинын харгы түхеэрэгдэнхэй. Аймагай гол шоссейһээ харгыһаа Хүбшэ хүрэтэр оройдоол 20-ёод километр юм. Гансал малшадай байха зунай байрануудые түхеэржэ, малаа олоорнь гаргаха хэрэг үлэнэ. «Дружба» колхозһоо гадна, «Коммунизмын зам», «Победа», «Красный Октябрь», XXII партсъездын, Ленинэй нэрэмжэтэ колхозууд, Санагын, Далахайн совхозууд хэдэ хэдэн гүүртэ малаа гаргахадань болохо. Эндэ зунай бэлшээриһээ буухадаа, харгыдаа хоноод лэ, Закаменск городой мяханай комбинатда хүрэжэ болоомоор. Тиимэһээ тэдэ колхозууд малаа зунайнь бэлшээриһээ буулгахадаа сэхэ мяханай комбинатда тушаажа байха аргатай.

Хүбшэдэ ехэ газар дээрэ сабшалан үргэдхэжэ боломоор юм. Намагтай, шиигтэй газарыень хатаагаа һаа, ойрын жэлнүүдтэ 6-7 мянган гектар газар сабшалан болгожо болохо. Энэмнай хэдэн колхозой сабшалангай зэргэ. Мүнөөшье эндэ 1000-гаад гектарыень сабшахаар. Хашараг, бурууну удаа нэгэ гаргабал, зунайнь ногоо эдюулээд, тэндэнь үбэлжүүлжэ, хойто зунайнь ногоондо бэлшээжэ, сэхэ мяханда тушаажа байхада өөрэгүй. Автомашинын харгытай болоһон хадань, эндэһээ үбһэ зөөхэдэшье болохо бшуу. Шэнэ табан жэлдэ Хүбшын элдин дайдые ашаглаха, үбһэ ногооень хуряажа абажа, ногоо хагдандань малаа оло мянгаарнь атарлуулдаг, таргалуулдаг болохо гээшэ Захааминай колхоз, совхозуудай дайшалхы зорилгонь болохо ёһотой.

Мүн Зэдын эхин, Химнын эхин, Сонгино, Удалха гэжэ газарнуудай бэлшээриие һайнаар ашагладаг болохо шухала. Удалхын голдо 5000-аад гектар һайн ногоотой бэлшээри бии. Тэндэ 250—300-гаад гектар сабшаланшье бии. Үбһыень абаад, тэндэ адуу үбэл, зунгүй байлгахада яанаб. «Красный Октябрь» колхозһоо мал туугаад, 2 хоноод лэ хүрэшэхөөр газар шуу.

Хада уулын, ой тайгын холын бэлшээридэ һубай малаа олоорнь гаргахада, тэндэхи үдхэн тунга, шэмэ ехэтэй ногоондонь мал һайнаар таргалха, томо болохоһоо гадна, һаалингаа малай, хонидойнгоо, колхознигууд болон совхозуудай хүдэлмэришэдэй хубиин малай бэлшэхэ газар сүлөөржэ үгэхэ байна. Үбэлдөө малайнгаа эдихэ хагдыешье алмаха аргатай болохо һэн. Жэшээлхэдэ, «Красный «Октябрь», Ленинэй нэрэмжэтэ колхозууд гэшүүдэйнгээ хубиин малай бэлшэхэ газар оройдоо орхёогүй тооной. Эндэхи айлнуудай мал добо донгир газарта бэлшээ боложо байхадаа, зунай һаранудта хүшэлдэгшьегүй, һүшье гарадаггүй.

Олохон колхозууд малаа хүдөөгэй холын бэлшээридэ гаргахаяа болёод, сабшалангай заха үзүүрнүүдые бэлшээри болгожорхинхой. Хори гаран жэлэй саада тээ аймаг дотор 28.000 гектар сабшалан байһан аад, мүнөө 26.275 гектар тоологдоно. Тиихэлээрээ, бүхэли колхозой сабшалангһаа ехэ газар сабшагдахаяа болишоод, зундаа тэндэ үхэр бэлшээгдэжэ байдаг болоо. «Красный Октябрь» колхозшье адагтаа 300-гаад гектар сабшалангаа бэлшээри болгожорхинхой. Уляатай гэжэ газарта хорёолжо абабал, 200 гектар сабшалан болгохоор. Мүн Баруун гол, Зүүн гол гэжэ газарнуудтаа 30—40 гектар хуушанай сабшалан дахин сабшадаг болохо арга бии. Энээнэй тулада, һубай малаа саашань холын бэлшээридэ абаашаха, һаалиингаа үнеэдтэ уһалжа, ногоо тарижа һайжаруулһан бэлшээри бэлдэхэ хэрэгтэй. Мүн Ленинэй, XXII партсъездын нэрэмжэтэ колхозууд Санагын, Далахайн совхозуудшье сабшалангаа бага болгоо.

Сабшалангай зарим газарай бэлшээри боложо байһанай үшөө нэгэ шалтагаанииинь юуб гэхэдэ, шэбхэлэгдэхээ, харууһалагдахаяа болиходоо, ногооной гараса муудажа хаягдана. Зарим заха үзүүрэй сабшалангуудта хартаганаа, бүртэгэнөөн ургашоо. Тэдэниие сэбэрлэжэ, шэбхэлдэг болохо хэрэгтэй. Урдань нютагай үбэлжөөнэй, хабаржаанай, зуһалангай, намаржаанай байрануудтай бэлшээрээ һэлгүүлжэ, нүүжэ байдаг һэн. Мүнөө үбэлжөөн, зуһалангһаа ондоо байра үгы. Тиимэһээ зарим сабшалан, бэлшээридэ мал мүртэй бэлшэнэгүй. Энэ ушарһаа газарайнь хүрьһэн оройдоо үтэгжүүлэгдэхээ болижо, муудаһаар муудана. Энээн тухай бодожо үзэхөөр болоо.

Аймагай колхоз, совхозууд адуу олоор үсхэбэрилжэ, ажахы бүхэн дунда зэргээр 400—500 гүүтэй болоо һаа, жэлдэ 700—1000 центнер адуунай мяха гүрэндөө худалдажа байха һэн. Адууе эгээл саада захын, бэшэ малай хүрэхэгүй бэлшээринүүдтэ байлгаха хэрэгтэй. Үбэлдөө тэдээндэ үбһэ тэжээлшье ехээр хэрэггүй.

Хада уулын хабшалан соогуурхи, ой тайгын холын бэлшээриие һайнаар ашагладаг болохо хэрэг тусхайтаар шэнжэлэгдэжэ, али бүхы талаһаа бодожо үзэгдэхэ зэргэтэй. Тэндэ хүрэхэ харгы заһаха, ажаллажа байһан хүнүүдые али бүхы юумээр хангажа байха, ажалайнь түлөөһые дээшэлүүлхэ, материальна талаарнь урмашуулха шухала.

Холын бэлшээрнин тунга ногоо эдижэ байһан малһаа хямда сэнтэй үхэрэй, адуунай мяхан абтаха ушартай. Тиимэһээ холын бэлшээриие һайнаар хэрэглэдэг болохо гээшэ шэнэ табан жэлдэ аймагай колхоз, совхозуудай бэелүүлхэ гол зорилгонуудайнь нэгэн болохо зэргэтэй.

В. КОНОВАЛОВ,
Захааминай аймгүйсэдкомой хүдөө ажахын управлениин газар эсхэмжэлэгшэ.
Д. ЦЫРЕНЖАПОВ,
манай корреспондент.

СОЁЛОЙ ҮНДЭР ОРЬЁЛ ӨӨДЭ

...врадаймнай бэлигтэ хүбүүдэй, түрэл дайдаяа ...мтагшадай, толон гэрэлээр талые хушагша... Х. Н. Намсараев Хэжэнгэ нютагайнгаа со... ...үбилалтануудаар бахархан, ажалша зонэйнгоо ...магтан дуулахадаа, тэдэнээ иигэжэ уряал...

...партиин замаар
...сугаа мандуулха хубитайт,
...жэлэй түсэб хараа —
...нүхэ золтой хэрэг.
...нүнэрни, аша гушанарни,
...баатар алдарта нүхэдүүдни,
...хамтын булад гуурһаар,
...евик мэргэн хатуу зоригоор,
...бүхэндөө амжалта туйлыт,

Гэшхэсэ бүхэндөө гэгээрэн жаргыт!

Поздэй түрэһэн нютаг—Дээдэ-Хэжэнгын үнгэрһэн сагайнь хубилалтануудые, арад зонойнь туйлаһан амжалтануудые эдэ табан жэлнүүдээр илгаад харабалнай, тэдэнь тус тустаа өөрын ондоотойнууд байха.

Нэгэ нютагайхидай, жэшээнь, тариан ажалаа хүгжөөгөө һаа, нүгөөдүүлынь мал ажалаараа түрүүлһэн байха, зариманай һуудал байдалаа һайжаруулһан байбал, нүгөөдүүлэйнь эрдэм дээшэлһэн үзэгдэхэ. Харин Х. Н. Намсараевай түрэл нютаг—Эдэрмэг һүүлэй табан жэл 1966—1971 онууд) соо соёлойнгоо хүгжэлтөөр урда ороо. «Первомайский» совхозой түб һууринай энэ хубилалта тухай тус хуудаһандаа харуулхые оролдобобди.

УЛАМ ЗАЛУУЖАНАБДИ

...жэлэй ошоходо, хүн наһа нэ...үүхэньшье наһатайгаар хара... бүхы юумэн ехэ үнинэй... Харин тиихэдэнь, ма...най хүн зон жэл бүри залуу байдаг.

...Хэжэнгын сомоной Соведэй ..., Эдэрмэгтэ 836 хүн тоолог...ймнай гурбанай хоёр ху...наһанһаа доошо наһатай. Харин табан жэлэй урда ...дэгээр, хүн зоной олонхинь ...атайшуул болодог байгаа. ...лалтын нюусань зоной ...жэл бүри һайжаржа бай... тэдэнэй үдэлгэтэй ба залуу...нютагтаа үлэдэг болоһонтой... Хэды жэлэй урда тээ һур...болоһон хүнүүднай нютаг... ябашадаг һэн. Дээдэ ...бүри үгы шахуу бай... энэ байдал эрид хубилба. Эдэрмэгтэ дээдэ һургуулитай ...мэргэжэлэй 28 хүн хүдэл...966 ондо арбадахиие дүүргэһэн ...29 байһан һаа, 1970 болоо. Энэ жэлдэ нютагайн... һургуулиие 34 хүбүүд, дүүргэхэ. Тэдэнэй олонхинь ...хын мэргэжэл шудаланхай.

Тиимэһээ Эдэрмэгтэ арбадахиие дүүргэгшэдэй улам олошорхонь лабтай.

Тус баримта Эдэрмэг нютагай хүн зоной залуу боложо байһанай баһа нэгэ гэршэ мүн.

Залуушуулай олошорходо, нютагай ажабайдал мүн лэ хубилна. Дуун, хатар наадан, һонин зугаа бидэнэй нүхэсэл болоно. Дээдэ-Хэжэнгын уран һайханай бүлгэм аймаг соогоо суутай юм. Совет засагай 50 жэлэй, В. И. Ленинэй 100 наһанай ойнуудта зорюулагдаһан мүрысөөнүүдтэ түрүү һуури эзэлһэн соёлшоднай мүнөө саг үргэлжэ совхозойнгоо ажалшадай урда наада харуулдаг. Тэдэнэр партиин XXIV съездые угтуулан үнгэргэгдэхэ харалгада бэлдэнэ. Уран һайханаймнай бүлгэмые Дээдэ-Хэжэнгын дунда һургуулиин директор, Бур. АССР-эй культурын габьяата ажал ябуулагша Ц. Б. Золтоев өөрөө хүтэлдэг. Хэжэнгын хүгжэмэй һургуулиин Эдэрмэгтэхи таһархайн багша Г. Ш. Гунгарова, соёлшо Д. Чимитова болон бусад энэ хэрэгые үүсхэдэг. Соёлой байшандахи ниитэ наадануул наһатайшуулай дура татадаг болонхой. Тиигэжэ тэдэ сэдьхэлээрээшье залуужанал даа.

Эдэ бүгэдые харахада урматай байдаг. Залуу наһанай эршэ зориг ехэ. Залуушуулай оролдолгоор нютагнай улам баян, улам һайхан, ажабайдалнай жаргалтай болохо гэжэ һанахада сэдьхэлдэ баяртайл. Мүнөө XXIV съездын Директивэнүүдые зүбшэн хэлсэлгэ болоно. Тэдээн дээрээ, мүн юрэшье уулзахадаа, хүнүүд ерээдүй тухайгаа ехэ хөөрэлдэдэг. Жэшээнь, гэрэй ажалһаа хашардаггүй хүниие олохонь бэрхэтэй болоо ха юм даа. Ном уншахын, эрдэм болбосоролоо дээшэлүүлхын, дуратай юумэеэ эрхилхын орондо түлеэ хахалжа, үмсынгөө мал эдеэлүүлжэ, уһа асаржа сагаа барана бшуубди. Энэмнай һонигүй болошоо. Ерэхэ табан жэлдэ тиимэ байдалда эсэс табигдаха хүдэлмэриин эхилхэ болоһондо бүришье баяртайбди. Ажахымнай хүгжэжэ байдаг, тиимэһээ Эдэрмэг тосхоноо шэнэдхэн хубилгаха типовой проект захиха аргатайшье, эрхэтэйшье болохомнай гээшэ гэлсэнэлди даа.

Д. ДАШАЦЫРЕНОВА,
Дээдэ-Хэжэнгын сомоной Соведэй секретарь.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Хэжэнгын аймагай «Первомайский» совхозой түб һууринай Эдэрмэг тосхоной культурын байшангай уран һайханай бүлгэмэй гэшүүд «Сэсэг» гэжэ бальна хатар наадажа байна.

ӨӨҺЭДӨӨШЬЕ ХУБИЛНАБДИ

Гурбан жэл болобо, һургуулиинхид намайе интернадай үхибүүдтэй хонодог болыт гэжэ гуйгаа һэн. Тэндэ минии хэхэшье юумэн үгы юм лэ даа. Багашуул нюсэгэ шабагаар газаа гүйлдэнэгүй юм аа гү, галай аюул болоногүй гү, үхибүүд унтаха сагтаа унтана, бодохо сагтаа бодоно гү, саг соогоо эдеэлнэ гү, тоомоо таһарнагүй гү, эбтэй эетэй зандаа гү гэжэ хаража байха уялгатай юмбиб. Хүмүүжүүлэгшэдэй һүниин сагта гэртээ ошодог хадань, намайе үхибүүдэй няня болгожо табиһан юм аабза.

Нюдэн доромни жэгтэй ажабайдал үнгэрдэг даа. Гэдэһэ садхалан, хубсаһаар һайн, элүүр бэетэй, шуран солбон, согтой баяртай 100 гаран үхибүүд интернадта байдаг. Тэдэнэй дунда эхиншье, ахашье классай һурагшад бии. Байрань дулаан, сэбэр, унтари хэбтэринь һайн, номоо үзэхэ газартай, сүлөө сагаа спортоор, элдэб наадаар үнгэргэдэг. Эдидэг хоолынь янза бүриин юм. Сохынь хэлэхэдэ, эдэнэр манай Эдэрмэг нютагта ажаһуудаг айлнуудай үхибүүдһээ нэгэшье дутуугүй, заримдаа үшөө үлүү һайншье байдалтай гү гэжэ һанахаар байдаг.

Эдэ үхибүүд мүнөө холын бэлшээридэ мал хаража, хони адуулжа ябаһан ажалшадай үри бэенэр гээшэ. Гэртэхиниинь эдэнэйнгээ хойноһоо һанаагаа зобонгүй, ажалаа хээд лэ ябана бшуу даа. Тэдэнэй сэдьхэл хэды амар байлтайб! Жэшээнь, хонишон Балжима Доржиевагай басагад 2-дохи, 6-дахи классуудта һурадаг. Эдэнэйнгээ хойноһоо таталюургүй хадаа, Балжима хонин ажалда жэл бүри һайн дүн харуулдаг юм. Һүүлэй хэдэн жэл соо хонидоо түрүүлхэдээ, 100-һаа доошо хурьга абаагүй гэлсэгшэ, орден, медальда хүртэһэн, Москва, Хара далай гэхэ мэтэ ябаха газараарнь ябаһан хүн.

Иигэжэл гүрэмнай ажалша хүндэ туһална даа. Тэрэнэйнь аша—эрдэм номтой, бэе элүүртэй, дүрбэн тэгшэ залуушуул үндынэ. Жэшээнь, манай Дээдэ-Хэжэнгын дунда һургуулиин уран һайханайхид нютагтаа мэдээжэ, гоёор дууладаг, шүлэг хэлэдэг. Зариманиинь спортдо эдэбхитэй. Нүгөөдүүлынь трактор, машина шудалдаг, радио болон элдэб техникэдэ, дарханда дурэтэйшүүлшье олон. Хаража байхада, эдэ интернадаймни үхибүүд, ерээдүйдэ хэхэ ажалаа мүнөөнһөө һунгажа, туршажа байдаг.

Эдээниие харахадаа, би өөрынгөө бага наһые ходо һанадагби. Һүни шэнги харанхы мунхагтаа манаршаһан, баяд ноёдто дарлуулшаһан тэрэ үедэ түрэһэн, хүлөө шоройдоһон үе сагаа һанахадамни, үнэншэхөөр бэшэ байдаг даа. Теэд тиимэл байһан юм лэ даа. Һураха, эрдэм шудалха арга намда олдоогүй юм. Гэртэхимни һанаатайшье һаа, шадалгүй байгаа; заримандa шадалай хүрэхэшье һаа, һургуули үгы һэн һааб даа, байгаашье һаань, тэндэ баяд, ноёдой үри бэе ябадаг һэн. Мүнөөдэр гэдэһээ садабал, үсэгэлдэр үлэн ябаһанаа бү марта,—гэжэ урданай хүгшэд хэлэгшэ бэлэй. Бишье аргатай сагтаа үхибүүдтэ арад зонойнгоо үнгэрһэн хүндэ хүшэр байдал тухай хөөрэдэгби. Ехэл һонирходог. Үнэншэжэ ядан шагнадаг. Теэд минии эдэнэй наһанда ябахада, хэн нэгэнэй мүнөөдэрэй үхибүүдэй байдалда адли үе саг ерэхэ гээ һаань үнэншэхэгүй байгдаа. Тиимэһээ эдэ хүбүүд, басагадайнгаа һарада, холын одо мүшэдтэ ошохоор хөөрэлдэхэдэ үнэншэдэг болонхойлби даа. Иигэжэ, нэгэ заримдаа өөрөөшье һуража, хубилжа байһан шэнги бологшоб.

Ханада үлгөөтэй зураг соохи Ленин багша эдэ хөөрэлдөөнүүдыемнай шагнаад, энеэжэ байһан шэнгеэр харагдадаг. Иимэ сагай холын Эдэрмэг нютагта ерээд, иимэ һонин хөөрэлдөөнүүдэй болохые тиихэдэ үни мэдээд ябаһан хүн байгаа агша тэрэ.

Иигэжэ нютагаймни хүнүүд минии нюдэн доро танигдахын аргагүйгөөр хубилжа байгшал даа.

Д. НИМАЕВА, пенсионер,
Дээдэ-Хэжэнгын дунда һургуулиин интернадай няня.

ГАЗЕТЭ, ЖУРНАЛ— АЙЛ БҮХЭНДЭ

...дио, телевидениин үе сагта ...үдэй газетэ уншахань бага ...гэжэ зарим хүнүүд хэлсэ... Эдэрмэгтэ 300 гаран ...точко, энээнһээ нэгэ бага ...радиоприёмнигууд хүдэл... телевизортэй айлнууд олошор... байна. Теэд газетэ, журнал ...жэлһээ жэлдэ ехэ боло...

...манай нютагта республика ба ...соомнай хэблэгдэн гарадаг ...гүүд, һонин номууд, элдэб ...лнууд ерэдэг. Тон олоор ...ад үнэн». «Буряадай за...туул», «Правда Бурятии», ...авда», «Известия», «Комсомольская правда», «Пионерская ...да» гэхэ мэтэ газетэнүүд, ...ал», «Огонёк», «Здоровье», ...рубежом», «Смена», «Кре...» болон бусад журналнууд, «Роман-газетэ» болоод, тү...городуудта хэблэгдэдэг улас ..., уран зохёолой зузаан жур...гүүд ба элдэб мэргэжэлтэдэй ...шинэ, механизаци, хонин тариан ажал гэхэ мэтэ) ...лдэг, мүн «Коммунист», ...лодой коммунист», «Проблемы мира и социализма» гэхэ мэтэ журналнууд захигдана. Нюта... хүн бүхэндэ 2 янзын газетэ, ...ал хүртэдэг.

...би нютагайнгаа почтодо үни... хүдэлнэм. Хаража байхада, айлнууд жэлһээ жэлдэ ехэ ... захил хэдэг болоожо ...най. Табан жэлэй урда тээ «...рубежом» гэжэ журнал ... ерэдэггүй аад, мүнөө тэ... булялдаад абашана. Улас ... байдалаар зоной һонирхо... ехэ болоһые энэ гэршэлнэ. «Здоровье» журнал олон ерэдэг «Роман-газетэ» дуратай... хүртэдэггүй, хубааритай ..., хамагһаа түрүүн бэшүүл... хүнүүд абадаг.

...уншагшаднай хэд бэ гээд ха... үзэхэдэ, баһал һонин юм. ...хэн жэлэй урда тээ нюта... интеллигенциин, хүтэлбэри...дэй абадаг газетэ, журнал... юрын хүдэлмэришэдэйхи... илгаатай гэхэ гү, али удха ...йнгаа талаар нэгэ бага ... байһан һаа, мүнөө тиимэ ...болоо. Эрдэм һургуулиингаа, ... бодолойнгоо эрилтын та... тэдэ адли болоожо ябана ...

Жэшээнь, манай эндэхи һур... директор Ц. Б. Золтоев ...жэлэй урда тээ гансаараа ... 60-аад, 90-ээд түхэригтэ ... хэдэг һэн. Теэд мүнөө 70 ... түхэригтэ захил хэдэг зон ... болоо. 40 түхэригһөө доо... захил хэдэг айл үгы тоонойл ... Газетэ, журнал, ном ехэ ун... гэжэ суутай Цырен Бад...вич Золтоевые совхозой юрын ... хүдэлмэришэд хүсэнхэй аг... Жэшээнь, тракторист Ч-Д. ...дылыков 8 янзын газетэ, ...рнал захина. барилгашан ...Цыдендамбаев 10 янзын газе... журнал захидаг. Тэрэ 6 үхи... юм, һамганиинь МТМ-дэ ... Эдэнэр дээдэ һургуу...литай мэргэжэлтэдтэй адли захил хэнэ. Һургуулиин пеэшэ түлидэг Е. С. Дугаржапова гансаараа 5 янзын газетэ захина. Иимэ жэшээнүүдые олоор дурдахаар ааб даа.

Холын гүүртэ, фермэнүүдтэ һуудаг малшадай захил совхозой түб һууринай зонойхиһоо баһал дутахагүй. Би Жамбалов Дашижап тухай тогтожо хэлэһүү. Энэ дүшэ гаран наһатай хонишон, нютагай ажалша бэрхэ хүнүүдэй нэгэн юм. Тэрэ мүнөө хонидоо түрүүлжэ дүүргэхэ болонхой, жэл бүри 100 эхэ хонинһоо 100-һаа дээшэ хурьга абадаг. Байдаг газарынь центрһээ холохон. Тиибэшье тэрэ гүрэн доторхи, уласхоорондын һүүлэй һонинуудые дары сагаа мэдэһэн байдаг. Радиотой, отара дээрээ телевизортэй, гадна «Буряад үнэнһөө» эхилээд «Роман-газетэ» хүрэтэр захинхай, уншажа байдаг. Элдэб асуудалаар хөөрэлдөөнэй болоходо, тэрээнһээ һайнаар олые мэдэхэ, дуулдаагүй зохёолнуудые уншаһан хүн үгы шахуу байдаг.

Ажалай машина техникын хүсөөр хэгдэдэг, түрүү дүй дүршэлэй, элдэб онол аргын үйлэдбэридэ нэбтэрүүлэгдэдэг болоһоной ашаар ажалшаднай сүлөө саг ехэтэй болоожо, эрдэм ухаагаа иигэжэ дээшэлүүлнэл даа. Тиихэдэ Директивэнүүдэй дотор «саашадаа номуудые олоор хэблэдэг болохоор, газетэ, журналнуудай тираж олошоруулхаар хараалжа, гоёолтыень, тематикыень һайжаруулха» гэжэ хэлэгдэнэ. Нээрээшье, уран зохёолой номуудай, үхибүүдтэ зорюулагдаһан журнал, номуудай гоёолто үшөөл һайжаруулха байгаа гэжэ һанахаар бологшо.

Харин газетэ, журналда захил хээгүй айл манай эндэ үгы.

Д. ДОРЖИЕВА,
«Союзпечатиин» Эдэрмэгэй таһагые даагша.

> *„Совет хүнүүдэй ажаһуудалай баян дэлгэр, болбосон байдал улам һайжаруулгын шухала эшэ үндэһэн болодог хэрэглэмжын фонднуудай саашанхи ургалта хангаха. Түлөөһэгүй хангалгын хэмжээе... табан жэлэй туршада 40 процентээр дээшэлүүлхэ“.*
>
> **(КПСС-эй XXIV съездын Директивэнүүдэй проектһээ).**

ОМОГОРХОЛНАЙ ҮНДЭҺЭТЭЙ

Партиин XXIII съездһээ хойшо Эдэрмэгтэ болоһон хубилалтануудай тухай, мүн ерээдүйнь нюур шарайе ямараар харадагаа, хүн зоной байдал тухай бодолоо хөөрэжэ үгэхыень манай корреспондент «Первомайский» совхозой директор Леонид Васильевич Бадуевта хандаһан байна. Тэрэ хөөрэлдөөнһөө эндэ үгтэбэ.

— Нютагайнгаа мүнөөдэр тухай хөөрэхэдөө, үнгэрһэн саг тухайнь дурдангүй гаража болохогүй байна. Хоха Намсараевич мартагдашагүйгөөр хэлэһэн байдаг. «Харанхы муухай хара гэртэ түрөө һэм; хархис ноёной хара ташуур тамшаагаад, улай шуһан, уйлаан ёолоон болодог һэн; үри зээлидэ үе наһаараа дарагдаһан, үлбэр тахир үбгэд хүгшэд һуугаа һэн; үншэн хэнзэ үхид, хүбүүд үйлалдан, үлэн хооһоор айл хэһэн ябадаг һэн...» Зүрхэ үбдэхөөр үгэнүүд... Теэд эдэрмэгэйхид иимэл байдалтай һууһан юм лэ даа. Имагтал Ленинэй һургаал, социалис революци тэдэндэ зол жаргал асарһан, бэлиг шадабаряа харуулха арга олгоһон байна. Тэмсэл хүнгэн бэшэ байгаа. Эсэгэнэрнай Сэдүүгэй Цыремпил Галшын Должид хоёрой зобоһон тулиһан тэрэ замые дабтажа гараһан гээшэ. Ангиин дайсадай хорото гарһаа Найданов Цыден-Дамба, Цыремпилов Рабдан, Найданова Пылжит, Цыденов Лундук, Бадмаев Очир, Дылыков Гарма гэжэ зургаан коммунарнууд унаһан юм. Теэд тэдэнэй нэрээр нэршэһэн «Зургаанай зам» колхоз эдэ эхи табигшадаа хойто үеынхидтөө мүнхэлһэн байна. Агуухэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда Эдэрмэгэй 36 хүбүүд социалис байдалайнгаа түлөө баатарай үхэлөөр унаһан юм. Мүнөөдэр жаргажа һуухадаа, бидэ энэ сагаймнай түлөө тэмсэһэн аха нүхэдөө мартадаггүйбди. Х. Намсараев, Б. Базарон, Ч-Н. Генинов, Ж. Батуев, Ц. Номтоев, Г. Туденов болон бусад бэлигтэн, эрдэмтэн манай нютагһаа гараһан, буряад арадайнгаа омогорхол болоһон байна. Ажал дээрээ суутан—хонишод Балжима Доржиева, Дашижап Жамбалов республикын түрүүшүүл болонхой,

Хэжэнгын аймагай колхоз, совхозуудай дунда дэлгэһэн социалис мүрысөөндэ манай Вознесеновкын һүнэй фермынхид түрүүлээ. Эндэ үнеэд хоёрдохи жэлээ зайн галаар һаагдана. Табан жэл соо 14049 центнер һүн энэ фермэһээ гүрэндэ тушаагдаа. Үнгэрэгшэ жэлдэ 2750 центнер һү һааха байһан аад, тэрэнээ 2778 центнертэ хүргөө, 109 толгой хашараг тушаахадань, толгой бүриинь дунда зэргын шэгнүүр 300 килограмм болоожо, гурбанайнь хоёр хуби эрхим тарган гэһэн сэгнэлтэдэ хүрөө. Иимэ һайн дүн тус фермынхид (даагшань коммунист М. Г. Кривоносов) эрхим ажалаараа, зайн гал ба оньһожоруулга, түрүү дүй дүршэл, эрдэм наукын туйлалта үйлэдбэридөө нэбтэрүүлһэнэйнгээ ашаар туйлаһан байна.

Партиин XXIII съездһээ хойшо, үнгэрһэн табан жэлэй туршада манай нютагта болоһон хубилалтанууд ехэ. Нэгэ жэшээ тухай хөөрэһүү. Тэрэ юуб гэхэдэ, ажахымнай түрүү, научна методээр хүтэлэгдэдэг болобо. Түбхын түрүүн ямар арга боломжотойбибди, эдлүүриингээ газар дээрэһээ юу абабалнай эгээл ехэ үрэтэйб (мяха, һү гү, али ноохо, таряа) гэжэ мэдээд, тэрэнээ холын хараатайгаар түсэблэдэг болообди. Иигэжэ ерэхэ табан жэлэймнай түсэб табигдаа. Бидэ гол түлэб һү, мяха ехээр абадаг болохо шэглэлтэйгээр хүдэлнэбди. Тиихэдээ ноохо, таряагаа урдынхидаал эрхилнэ аабзабди. Эдэ бүгэдые урагшатай ябуулха мэргэжэлтэд хэрэгтэй. Тэдэниие бэлдэхын тула хүдэлмэришэдэйнгөө дунда һуралсал ябуулдаг болобобди. Һаалишад, хонишод, таряашад, механизаторнууд тус тустаа һуралсалай программатай, энээнээ һайн шудалаад байхадань, һүүлэй гурбан жэлэйнь ажалай дүн хаража, класс, разряд олгонобди. Энэ хүдэлмэридэ гол анхарал хандуулаагүйдэ аргагүй. Юундэб гэхэдэ, эрдэмгүй, мэргэжэлээ һайн шудалаагүй хүнүүдээр ажахыгаа научна үндэһэтэйгөөр ябуулжа шадахагүй бшуубди.

Минии һанахада, партиин XXIV съезд хүдөө ажахын хүгжэлтын асуудалнуудые харахадаа, мүнөө сагай шэнэ эрилтые түргэнөөр дабшуулха арга зааха байха. Совхоз бүхэнэй хүдэлмэришэдтэ ажахые научнаар хүтэлхэ, эрхилхэ дүршэл зааха, һургуули нээхэ гээшэ тон шухала хэрэг болоно. Имагтал эрдэмтэй, мэргэжэлээ тон һайн мэдэхэ хүнүүд лэ хүдөө ажахые мүнөө үе сагай эрилтэдэ хүрэмөөр ябуулжа шадаха.

Иигээд харахада, Эдэрмэгтэмнай болоожо байһан хубилалта һүрөөтэй ехэл даа. Хэды жэлэй урда тээ бидэ иимэнүүд асуудалнуудаар һонирхохогүй шахуу байһан һаа, мүнөө тэдэниие түргэн шиидхэхэгүйдөө аргагүй болоод байнабди.

Энэ сагые хубилгажа ябаһан хүнүүднай өөһэдөөшье ондоо болоно, ухаан бодолоороо, шадал эрмэлзэлээрээ ургана. Жэшээнь, дээрэ дурсагша түрүү һаалишадай хүтэлбэрилэгшэ Михаил Григорьевич Кривоносов гуша гаража ябаһан хүн. Тэрэ өөрөө эрдэмээ дээшэлүүлхэһээ гадна, һаалишадайнгаа һуралсал хүтэлдэг юм. Тиигэжэ Кривецкая Ольга, Павлова Люба, Айбатулина Галина болон, хамта 10 һаалишад электротехникэ, зоотехническэ ба ветеринарна эрдэмүүдэй үндэһэ һуури шудална.

Ерэхэ табан жэлдэ арадай ажахые хүгжөөхэ табан жэлэй түсэб тушаа партиин XXIV съездын Директивэнүүдтэй танилсахадаа, хүдэлмэришэднай нютагайнгаа улам хубилха, хүгжэн һалбарха байһанда этигэнэ. Жэшээнь, Директивэнүүд дотор: «Һуурин тосхонуудые болбосон түхэлтэй болгохо, хүн зоной байра байдал хангалгые һайжаруулха, ...хүдөө нютагуудтахи хүнэй байрын гэрнүүдэй 40—50 процентые газтай болгохо»,—гэгдэнэ. Ерэхэ жэлнүүдтэ ажахыдаа, һуудал байдалдаа манай эдэрмэгэйхидэй шэнэ илалтануудые туйлахань, соёл гэгээрэлээ улам хүгжөөхэнь лабтай...

ХҮГЖЭЛТЫН ШАТАНУУД

1966 ондо тус ажахыда зайн галай 30000 киловатт-час элшэ хүсэн хэрэглэгдэдэг байбал, 1970 ондо 450000 киловатт-час хэрэглэгдэдэг болоо. Совхозой хонин ажалай 23, эбэртэ бодо малай 14 буусада зайн гал оруулагданхай. 450000 киловатт-час элшэ хүсэнэй дүрбэнэй гурбан хубинь сэхэ ажахын үйлэдбэридэ хэрэглэгдэнэ.

* * *

Эдэрмэгтэ Дээдэ-Хэжэнгын сомоной Совет, совхозой конторо, отделениин конторо, арбан жэлэй һургуули, интернат, спортын болон соёлой байшан, хүдөөгэй библиотекэ, 20 хүнэй хэбтэхэ больница, гостиница, столово, хүн зоной хэрэглэмжэ хангаха комбинадай таһаг, кино-түхеэрэлгэ, хоёр магазин, хэлхеэ холбооной таһаг оршодог, Хөөрхэ Улаан-Үдэ хоёрой хоорондо автобус үдэр бүри ябадаг.

* * *

1966 ондо 80 айл эндэ байһан һаа, мүнөө 200 гаран болоо. 11 бүлэ айл бусад областьнуудһаа ерэжэ түбхинөө. Үнгэрэгшэ табан жэлэй урда тээ хүдэлмэришэдэй дунда зэргын салин 96 түхэриг 80 мүнгэн байһан аад, мүнөө 140 түхэригтэ хүрөө. Совхоз жэл бүри хүдэлмэрншэдтөө 150 центнер һү, 150 центнер мяха худалдана.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Эдэрмэг тосхоной культурын байшангай директор Дэршэн Намсараевна Чимитова, тэрэнэй хүбүүн, Дээдэ-Хэжэнгын дунда һургуулиин уран һайханай бүлгэмдэ хабаадалсагша Баир Чимитов.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

«ТҮРЭҺЭН ДАЙДАМ ҺАРУУЛХАН...»

Һууринай үйлсэнүүд уужам, салуу. Жэгдэхэнээр һубариһан гэрнүүдэй олонхинь шэнэ, хуушануудынь урилагдаһан. Радиогой, зайн галай утаһаар холбогдонхой, үдэртөө аржыжа, һүниндөө яларжа байха юм. Гэрнүүдэйнь сонхонууд ехэ, шэрдээтэй, хорёо соохинь уужам, сэбэр. Холохоно түхеэрһэн малайнь байра соо нэгэ дахуултай үнеэд, хэдэн хонид, гахай болон шубууд харагдаха юм. Шарга дээрэ һурилжархиһэн үбһэ асаранхайнууд, хартаабхынь газар дээрэ хүнгэрэг, хуһамаг хорёонь ехэ һайнаар түхеэрээтэй. Үндэр гэрнүүдэй шифер хушалтануудта, мүн үйлсэдэ хүхэ боро гулабхаанууд харагдана. Тэдэ хүйтэнһөө оройдоо айнагүй янзатай, хүхюунээр хүхинэлдэн, һургуули тээшээ харайлдаһан үхибүүдээр урилдана. Тэдэнэр нүхэдөө иигэжэ үдэр бүри үдэшэдэг, угтадаг янзатай.

Үглөөнэй жабараар сагаалхиһан үхибүүд Хоца Намсараевай үйлсэдэ ехэ олон болоно. Дулаан хубсаһатайнууд, булхагар улаан хасартайнууд, малгайгаа шуужархинхай гүйлдэхэ юм. Тэдэнэр эндээ арбадахиие дүүргэөд, холын харгыда зоридог.

Энэл үедэ һууринай үйлсэнүүдтэ хүдэлмэришэд гарана. Элдэб машинануудта, тракторнуудта һуунхайнууд, яаралтайгаар ажалдаа ошоно. Зариманиинь совхозой конторо тээшэ зорино. Хэрэгүүд олон ааб даа. Хүүеэн шууяанай үдэ багта замхахада, МТМ тээһээ балтын ханхинаан, мотоорнуудай дүнгинөөн дуулдаха юм, библиотекэдэ ошожо ябаһан хүнүүд үзэгдэнэ. Үгышье һаа, оёдолой мастерскойдо хахархайгаа хадхуулхаа абаашана, культурын байшангай самбартахи соносхолшье уншахаяа ерэнэд, магазин ошонод, столоводо орожо зариманиинь бууза эдинэ, айлшанаа хүндэлхэеэ гэртээ абаашана, нүгөөдүүлынь почтодо орожо, газетэ, журналнуудаа абанад, мүн автобусой тогтодог газар тээшэ яараһаншье хүнүүд олон.

Хүдөөгэй юрын нэгэ һууринай юрын нэгэ үдэр... «Зай, һайн хонобо гүт? Һонин юу бэ?» — гэжэ нэгэнэйнгээ мэндэшэлэн асуухада, нүгөөдэнь: «Һайн даа! Болоһоншье юумэн үгыл даа. Космонавтнуудай һара дээгүүр ябахыел харагдаа. Ши хараа гүш, али унташоо гүш? 12-һоо үнгэржэ байхада харуулаал» — гэхэ юм. Тиихэдэнь нүгөөдэнь: «Нөөхи номоо унша уншаһаар унташаһан байгаалдеэ»,— гэбэ. Тиигээд: «Мүнөө хайшалнабши?»—гүүлэхэдээ харюусана: «Гутаб-балтай МТМ-дэ хүдэлхэ болооб. Үбһэ хонишодто татажа байһанаа ерээлби дээ. Тракторaa заһахамни. Тиигээдшье хүбүүмни һамга абаад, айлшан ошохомни гэжэ бэшэбэ». «Үү, юу хэлэнэш? Москваһаа ерэхэнь гү? Ямар яһанай хаб һамганиинь?» «Бү мэдышээ, хэлээгүйл. Теэд яаха бээ, ямаршье яһанай һаа. Һайн лэ һуугаа һаань, хүгшэн бидэ хоёрто хүрөө гүбэ!» «Тиихэдээ шимни таби хүрэнгүй дедушка болохошни ха юм.» «Тиихэм гээшэ гү даа, хари...»

Юрын хөөрэлдөөн. Теэд энээн соо мүн лэ гүнзэгыхэн, үе сагаймнай шэнжэ харуулһан үгэнүүд дуулдана бэшэ гү?

Эдэ бүгэдые соносон байхадамнай: «Дулаахан, зөөлэхэн сэдьхэлтэ нүхэдэйм зузаан жаргалнууд дорюун омог зүрхэн сооһоонь долгилон, хүхин байдаг юумэл!» — гэһэн Хоца Намсараевай аяар 1938 ондо хэлэһэн үгэнүүд мүнөөдэр бэшэгдэһэн шэнги байха юм. Тэрэ сагта дуушамнай нютагайнгаа ерээдүйе иимэ һайханаар хаража ябаһан байгаа бшуу даа. «Түрэһэн дайдам һаруулхан, түмэн зоноо жаргуулдаг... Толи мүнгэн тэнгэридэ толотомо ехэ һүлдэтэйл»— гэһыень һанахадамнай, бидэнэй урда Эдэрмэг нютагай ажалай баатарнуудай дорюун шарайнууд дахин үзэгдэһэн шэнги болоно.

Дондоков Гутаб-бал, Балдоржиев Нурба, Дондоков Цыдэб, Балжима Доржиева болон бусад олон тэдэнэй нүхэдэй — хонишодой, таряашадай, һаалишадай, адуушадай, механизаторнуудай урда малгайгаа абан дохихоор лэ!

Үе сагые хубилгажа ябаһан, тэрэниие хүдэр гартаа бахим барижа, мэдэлдээ абаһан эдэ хүнүүдэй «Хэбэд номхон Хэжэнгэнь хэзээшье минии зүрхэн соо!» — гэхэ тураи хүрэхэ юм.

Д. ЭРДЫНЕЕВ.

Хэлэ, бэшэгэй асуудалаар зарлагдаха багшанарай республиканска конференциие угтуулан

СЭГЛЭЛТЫН АСУУДАЛНУУД

МҮНӨӨНЭЙ буряад литературна хэлэнэй бэшэгэй дүрим гол түлэб гуримшуулагдаhан байбашье, сэглэлтын тэмдэгүүдые табилгаар олон юумэн эли бэшэ зандаа, таараха дүримүүд абтаагүй байhаар юм. Мүн буряад хэлэнэйнгээ синтаксическа байгуулга hайн мэдэхэгүй дээрэhээ, сэглэлтын дүримүүдые зүбөөр хэрэглэжэ шадахагүй ушар дайралдана.

Зүбөөр сэглэлтэ табихын тула, нэн түрүүн буряад мэдүүлэлэй онсо шэнжэнь юун болоноб гэжэ элирүүлхэ шухала. Энээнийе ород хэлэнэй мэдүүлэлэй онсо шэнжэтэй жэшэжэ харахада таарамжатай, юундэб гэхэдэ, буряад хэлэнэй байгуулга ойлгохогүй, тэрээндэ табигдаха ёhотой сэглэлтые оложо шадахагүй байhан дээрэhээ, ород хэлэндэ байдаг янзаар, тэрэниие hажаажа, сэглэлтын тэмдэгүүдые табидаг заншал дэлгэрэнхэй.

Гэхэтэй хамта ород, буряад хэлэнүүдэй синтаксическа байгуулгада зарим тэды адлирхуу зүйлнүүд дайралдаха байбашье, юрэнхыдөө нилээд ехэ илгаатай юм. Буряад мэдүүлэлэй тодорхойлогшо гэшүүд (элирхэйлэгшэ, нэмэлтэ, ушарлагшад) хододоо тодорхойлhон үгынгөө урда тээ табигдана. Нэрлүүлэгшэ хэлэгшынгээ урда, харин хэлэгшэ бүхы мэдүүлэлэй hүүлдэ табигдадаг. Буряад хэлэгшэ мэдүүлэлэй hүүлдэ байжа, тэрэнэйнгээ «жолоо баряад», бүхы гэшүүдыень үлхэлдүүлэн мэдээд байhан шухала гэшүүниинь болоно. Ород хэлэндэ мэдүүлэлэй гэшүүдэй байра тогтомол бэшэ, харин hула, тиимэhээ тодорхойлогшо үгэнүүдынь тодорхойлhон үгынгөө урдашье, хойношье табигдажа болохо байна. Тэрэшэлэн нэрлүүлэгшэнь хэлэгшынгээ урдашье, хойношье байжа болодог. Тиимэhээ ород мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй харилсаан олон тээhээ дулдыдаhан үгэ урдаhаашье, хойноhоошье мэдэгдэдэг юм. Буряад, ород мэдүүлэлнүүдэй энэ илгаа сэглэлтын тэмдэгүүдые табилгада ехэ нүлөө үзүүлнэ. Жэшээнь, буряад хэлэндэ оборотнууд, тусгаарлагдаhан гэшүүд нэгэ хажууhаа мэдэлтэй тулада нэгэ тээhээ запятойгоор илгагдадаг hаань, ород хэлэндэ хоёр тээhээ хабаатай байжа, хоёр хажууhаа запятойгоор илгагдадаг.

Ушар тиимэhээ буряад мэдүүлэлэйнгээ байгуулгые, тэрэнэй онсо илгаае зүбөөр ойлгожо абаал hаа, сэглэлтынь тэмдэгүүдые алдуугүйгөөр табиха аргатай байнабди.

Багшанарта, хэблэлэй хүдэлмэрилэгшэдтэ, буряад хэлэн дээрэ бэшэдэг бусад нүхэдтөө туhаламжа болгон, сэглэлтын тэмдэгүүдые табилгын зарим асуудалнуудаар доро хэдэн ажаглалта хэгдэбэ.

1. Мэдүүлэлэй тусгаарлагдаhан гэшүүдтэ сэглэлтын тэмдэгүүдые табилга тухай. Ямар нэгэн үгэ гү, али бүлэг үгэнүүдэй тусхай синтаксическа үүргэ дүүргэhэн дээрэhээ бэеэ даажа, мэдүүлэл соо илгаруулагдаха ёhые **тусгаарлалга** гэнэ. Тусгаарлагдаhан үгэнүүд яряанай хэлэндэ үгүүлбэреэр (зогсолто, түргэдэл, удхын сохилто г. м.), бэшэгэй хэлэндэ сэглэлтээр (запятой, зурлаа, хаалта г. м.) илгагдан тэмдэглэгдэдэг юм. Хэрбээ ород хэлэндэ тусгаарлагдаhан үгэнүүд мэдүүлэлэй дунда ороходоо, хоёр тээhээ запятойгоор гү, али зурлаагаар илгагдадаг hаань, буряад хэлэндэ хоёршье, нэгэшье тээhээ илгагдажа болохо. Ямар ушарта хоёр тээhээ илгагдаад, ямартань ганса тээhээ илгагданаб? Энэ хадаа мэдүүлэл соо байhан үгэнүүдэй харилсаанhаа болоно.

Буряад мэдүүлэл соо ороhон бүхы үгэнүүд хоорондохи харилсаагаараа хоёр ехэ бүлэг боложо хубаарна.

Түрүүшын бүлэг үгэнүүд асуудалда харюусажа, мэдүүлэлэй гэшүүн болон бусад гэшүүдтэеэ синтаксическа холбоо байгуулдаггүй, харин юрэ лэ бүхы мэдүүлэлдэ хабаатай, тэрээнтэеэ удхын харилсаатай байдаг юм. Иимэ мэдүүлэлэй гэшүүдтэй грамматическа холбоогүй үгэнүүдтэ хандалга, оролто үгэ, междометинүүд хабаадана. Эдэ үгэнүүд мэдүүлэлэй дунда ороходоо, хоёр тээhээ затятойгоор илгагдадагынь мэдээжэ. Жэшээнь: **«Буряадни, ши, түрэлхи Буряадни, ажалай амжалтаар бүхы арадаингаа бата илалта дабталсан байнаш!** (Ж. Балданжабон). **Энэ хүбүүнэй эсэгэ эхэ хоёрынь, сэхынь хэлэхэдэ, халуун шулуу hайсахан долёоhон хоёр юм даа** (Ц. Дамдинжапов). **Ай, дайдын амитанай дайсан болоhон Даргай баян, далай үгэдэмнн дарагдажа, боосоогоо алдабат!** (Х. Намсараев).

Эндэ анхаралаа хандуулха зүйл гэхэдэ, мэдүүлэл соо оролто үгэ боложо ехэнхидээ хэрэглэгдэдэг модальна үгэнүүд тухай хэлэлтэй. Һургуулида түрэлхи хэлэ заахадаа, **юрэдөө, юрэнхыдөө, магад, магадгүй, нээрээ, үнэндөө, үнэхөөрөө, хари, хай, угайдхадаа** г. м. үгэнүүдэй дайралдахада, ямаршье хэлэлгын хубида хабаатайень тодорхойлонгүй үнгэрнэбди. Эдэ модальна үгэнүүд юм. Мэдүүлэл соо ороходоо, тэрээндэ хэлэгдэhэн зүйл тухай маргаhан гү, али магадлаhан, лаблаhан гү, али hэжэглэhэн удхатай ажаглалта тэмдэглэнэ. Тиигэжэ синтаксическа хэрэглэлгээрээ оролто үгэнүүдтэ хабаадан, мэдүүлэлэй дунда орожо тусгаарлагдахадаа, хоёр тээhээ запятойгоор илгагдадаг. Жэшээнь: **Нэгэ тээhээ, магад, машина ябаха аалам гэжэ хараашалhаниинь, юрэдөө, машниаhаа байха, ябаган хүншье үзэгдэбэгүй. Мүнөө болотор тэндээ байха болоо hаа, хай даа, бэрхэл hэн ха** (Ж. Балданжабон). Ганса дээрэ тоологдоhон модальна үгэнүүд бэшэ, мүн мэдүүлэлдэ хэлэгдэhэн тухай элдэб ажаглалта хэhэн бусадшье үгэнүүд оролто үгэнүүдтэ хабаададаг, тиихэдээ мэдүүлэлэй эхиндэ байгаа hаа, хойто тээhээ, hүүлдэнь байгаа hаа, урда тээhээ запятойгоор илгагдадаг гэжэ hануулая.

Хоёрдохи бүлэгэй үгэнүүдтэ мэдүүлэлэй гэшүүдтэй грамматическа холбоотой үгэнүүд гү, али тусгаарлагдаhан элирхэйлэгшэ, нэмэлтэ, ушарлагшад ороно. Эдэ тусгаарлагдаhан гэшүүд буряад хэлэндэ үгын дунда ороходоо, хоёр тээhээ запятойгоор гү, али бусад сэглэлтын тэмдэгүүдээр илгагдаха бэшэ, харин **ганса тээhээ,** ямар үгэ тододхоноб, тэрэ хажууhаа илгагдаха ёhотой. Жэшээнь: «Коммунис партиин XXIV съездын хүндэлэлдэ шэнэ, дээшэлүүлэгдэhэн уялга абаба» гэhэн мэдүүлэлдэ «шэнэ» гэhэн элирхэйлэгшые «дээшэлүүлэгдэhэн» гэжэ элирхэйлэгшэ тододхон, нэгэ тээhээ, урдаhаа запятойгоор илгагдан тусгаарлагдана. «Дээшэлүүлэгдэhэн» гэжэ элирхэйлэгшын удаа амияа багаханаар зогсоон үгүүлхэдэ, удхын сохилто буудаг байбашье, бэшэг дээрэ запятойгоор илгаhанай хэрэггүй. Юундэб гэхэдэ, элирхэйлhэн «уялга» гэhэн үгынгөө урда табигдаад, тэрээндээ мэдэгдээд байна ха юм. Харин «уялга» гэhэн нэмэлтэнь «абаба» гэhэн хэлэгшэдээ мэдэлтэй hэн тулань, тусгаарлагдаhан, тусгаарлагдаагүй хоёр элирхэйлэгшэд нэгэ тээhээ мэдэлтэй болоно. «В честь XXIV съезда Коммунистической партии принято новое, повышенное, обязательство» гээд ородоор бэшэхэдэ, «повышенное» гэжэ тусгаарлагдаhан элирхэйлэгшэ хоёр тээhээ запятойгоор илгагдаха дүримтэй, юундэб гэхэдэ «повышенное» гэhэн элирхэйлэгшэ удаадахи «обязательство» гэhэн үгэдөө хабаатай байбашье, тэрээгээрээ дамжан мэдүүлэлэй шухала гэшүүн «принято» гэжэ хэлэгшэдэ мэдэгдэнэ. Тэрэ хэлэгшэнь урда тээнь байжа, баhа өөрынгөө шухала нүлөө үзүүлнэ. Ушар тиимэhээ тусгаарлагдаhан гэшүүдые ород хэлэндэ хоёр тээhээнь запятойгоор гү, али бусадшье сэглэлтын тэмдэгүүдээр илгаагүйдэ аргагүй юм.

Буряад хэлэндэ юрэ элирхэйлэгшэд тусгаарлагдасагүй байдаг. Хабсаргалтанууд гү, али тусхай янзын элирхэйлэгшэд яhала тусгаарлагдадаг. Теэд тусгаарлагдаhан хабсаргалтанууд ород хэлэнэйхидэл адли хабаатай үгынгөө хойто тээнь табигдадаг тула, хододоо хоёр тээhээ запятойгоор гү, али бусад сэглэлтээр илгагдадаг: Улаан-Үдэ, Буряадай АССР-эй ниислэл хото, Үдэ Сэлэнгын уулзуур дээрэ оршоно. Энэ юрэнхы дүримhөө гараhан, тусгаар ушар болоно.

Нэмэлтэнүүд, илангаяа ушарлагшад тусгаарлагдаhан байдаг: Манай классай hурагшадта, В. И. Ленинэй түрэhөөр 100 жэлэй ойдо hайнаар бэлэдхэгшэдтэ Шушенска аяншалха путёвко барюулба. Һайндэртөө, Мартынгаа 8-да түлэт бэлдэжэ байнабди. Аяар дээрэ, лүнхэгэр хара тэнгэридэ байhан одо мүшэд hүниин харанхыда сахилан миhэрэлдэнэ. Эгээн hүүлдэ, майн эсэс багаар шуран солбон алтан хараасгай гэнтэ бии болоод, ниидэлгэндээ аляаhа, боргооhо барижа ябадаг. Эдэ жэшээнүүдтэ тусгаарлагдаhан нэмэлтэ, ушарлагшад тододхоhон үгэнүүдhээ илгагдан, гансал урда тээгээ запятойтой байна. Буряад мэдүүлэлэй байгуулгын онсо шэнжые хараада абан, иигэжэ сэглэлтэ табибал таарамжатай юм.

2. Причастна ба деепричастна оборотнуудта сэглэлтын тэмдэг табилга тухай. 1962 ондо гараhан «Буряад бэшэгэй дүрим ба словарь» гэhэн ном соо «причастна болон деепричастна оборотнуудай хойнонь запятой табиха, харин урда тээнь табижа болохогүй» гэжэ тон зүб заагдаhан байдаг. Мүнөө үедэ оборотой сэглэлтэдэ юундэ алдуу гаргагданаб гэхэдэ, бэшэгшэд **оборот** гээшэ юун бэ гэжэ тодорхой мэдэнэгүй, тиимэhээ тэрэ оборотоо зүбөөр оложо, сэглэлтэ табижа шаданагүй. **Причастяар гү, али деепричастяар гаргагдаhан дэлгэрэнгы ушарлагшадые оборотнууд** гэнэ гэжэ hургуулида hурганабди. Теэд энэ тодорхойлго дүүрэн, оборотой бүхы шэнжэнүүдые гүйсэд тайлбарилhан тодорхойлго бэшэ юм. Причастяар гү, али деепричастяар гаргагдаhан дэлгэрэнгы ушарлагшад заал hаа оборот байдаггүй. Жэшээ болгон, иимэ хоёр мэдүүлэл абая:

1) Март hара ехэ хүйтөөр гаража сошордуулба.

2) Март hара ехэ хүйтөөр гаража, малшадые сошордуулба.

Эдэ хоёр мэдүүлэл соо «ехэ хүйтөөр гаража» гэhэн деепричастяар гаргагдаhан дэлгэрэнгы ушарлагша байна. Теэд түрүүшын мэдүүлэлдэ энэ дэлгэрэнгы ушарлагша оборот боложо шаданагүй, юундэб гэхэдэ «сошордуулба» гэhэн хэлэгшэтэй зэргэлээд, тэрээндээ мэдэгдээд байhан туладаа, бэеэ даажа тусгаарлагданагүй. Харин хоёрдохи мэдүүлэлдэнь «ехэ хүйтөөр гаража» гэhэн деепричастяар гаргагдаhан дэлгэрэнгы ушарлагшамнай ёhотой оборот байна, юундэб гэхэдэ [...]рэнгы ушарлагша «сош[ордуулба]» гэhэн хэлэгшэ хоёрой [...] «малшадые» гэhэн үгэ [...]рэниие бэеынь даалган [...]луулна. Энээн дээрэhээ [...] оборот болохын тула [...] ушарлагшад причастяар [...] деепричастяар гаргагд[...] хын хажуугаар, хабаатай [...] зэргэлээд мэдэлгүй бай[...] болоно.

Оборот хадаа зэргэлээ[д...]гүй причастяар гү, али [...]частяар гаргагдаhан, бэе[...] тусгаарлагдаhан дэлгэр[...]лагша юм. Оборот тус[...] тусгаарлагдаhан гэшүүн [...]логдодог, тиимэhээ бусад [...]лагдаhан гэшүүдтэл адл[...] (хойто) тээhээ запятой[...]дадаг. Жэшээнүүд: **Мүнө[...]жид басаган таг дээр[...] абажа, инаг урихан нюд[...]рээр тэрэ хүнэй хурса [...]райе шэрбэсэгээн байжа, [...]жэ, үхэг сооhоо тоhо айр[...]хэнээр табагта хээд, урда[...]шан табяад, галайнгаа [...] ерэжэ hуугаад, сайтаа уш[...]да энэ колхоздо бодо[...] үдэрhөө эхилээд, али бүхы [...] арга оньhыень оложо [...]раар, бэрхээр хүдэлмэр[...]hанаа хүн зондо харуул[...] гараhан байна (Х. [...]**

Эндэ түрүүшын мэдүү[...]гаан оборот байхадань, [...]дань гурба байна. «Хүн [...]руулжа» гэhэн деепричас[...]гэрэнгы ушарлагша обор[...]жо шаданагүй, юундэб [...] «сууда гараhан байна» г[...]ридэмэл хэлэгшэтэй зэрг[...]рэнэй мэдэлдэ байна. [...] «харуулжа» гэжэ үгын хойн[...]хан зогсолтотойгоор үг[...] hаа, запятой табижа б[...] юм. Юрэ аминайл hулад[...]зарта бага ехэ зогсолтын [...]донь, запятой табихые о[...] заншалые сэглэлтын эгээ [...]дайсан гэжэ тэмдэглэхэ [...] Мэдүүлэлэй байгуулгые [...]жэ, сэглэлтэ табиха хэрэг[...]

Д.-Н. ДОРЖИ[...]
хэлэ бэшэгэй эрдэмэй канд[...]

МАНАЙДА НЮТАГЖАХАЯА ЕРЭБЭ

Үргэн Буряад орондомнай түбхинэхөөр бүлэг хүдэлмэришэд Ростовско областьhоо hаяхан ерэбэ. Холоhоо ерэhэн айлшадаа угтахаар республикын колхоз, совхозуудай партийна, совет органуудай түлөөлэгшэд, Улаан-Үдэ хотын ажалшад вокзалда олоороо суглараhан байна.

Манай республикада нютагжахаяа ерэгшэдэй дунда механизаторнууд, hаалишад, барилгашад болон бусад мэргэжэлтэй хүнүүд олон.

— Би өөрынгөө колхоздо хонишоноор хүдэлhэн хүм. Мүнөө манай ошохо ажахыда хонин ажал эрхилэгдэдэг гү? Хонишон болохо хүсэлэнтэй, тусхай бэлэдхэлтэй ерэбэ гээшэб. Минии нүхэр Лида Григорьевна hаалишан мэргэжэлтэй юм,—гээд Ростовско областиин Цилинскэ районой XXII партийна съездын нэрэмжэтэ колхозhоо ерэhэн Виктор Иванович Гайдамак манай республикын түлөөлэгшэдhөө асууна.

— Манай нишэ түбхинэхөөр ерэhэн таанадта hанаандатнай таараха хүдэлмэри олдохо даа. Жэшээнь, манай колхоздо хонишон, hаалишан, механизатор мэргэжэлтэй хүнүүд хэрэгтэй. Тиимэhээ бултадаа эбтэй эетэй коллективтэй ниилэжэ хамтын хэрэгэй түлөө ажаллаха болонобди. Бултандатнай өөhэдынтнай шэлэhэн, дуратай ажалыетнай оложо үгэхэбди,—гээд айлшадые угтахаар ерэhэн Прибайкалиин аймагай «Заветы Ильича» колхозой правлениин түрүүлэгшэ И. П. Насников тэдэнэй hонирхоhон асуудалда харюусана.

Прибайкалиин аймагай түлөөлэгшэд—КПСС-эй райкомой секретарь И. А. Черепанов, хүдөө ажахын управлениин начальник Э. С. Коновалов, районогой инспектор Т. А. Суханова, «Заветы Ильича» колхозой партбюрогой секретарь В. Е. Белых болон бусадай шэнэ газарта түбхинэхөөр ерэгшэдые угтахадань, холын айлшад ехэ баяртай байгаа. Эдэнэр айлшадаа угтахадаа автомашинанууд дээрэ: «Хүндэтэ ханинарнай, hайн hайхан айлшалхыетнай хүсэнэбди», «Шэнэ газарта түбхинэхөөр ерэгшэдтэ, амар мэндэ!» гэhэн лозунгтой угтаба. «Заветы Ильича» колхозой правлени нүүжэ ерэгшэдээ түбхинүүлхын зорилгоор 25 гэр шэнээр бариhан байха юм. Мүнөө нүүжэ ерэгшэдэй 19 бүлэ бүхы хэрэгсэлнүүдээр дүүрэн хангагдаhан гэрнүүдтэ орожо түбхинэхэнь ха юм. Тиигэншьегүй яахаб даа! Үргэн дэлюун Эхэ ороноймнай хүдэлмэришэ бэрхэ хүнүүд хаанашье ябахадаа иигэжэ харилсаа холбоогоо нэгэдхэжэ, бэе бэеэ аха дүүнэр шэнги хүндэлжэ, угталсажа байгаад, арад зонойнгоо урда парти, правительствынгаа табиhан холын хараата түсэб даабари дүүргэжэ ябадагынь элитэ.

Республика дотороо томо ажахынуудай тоодо оролсодог Сэлэнгын совхоздо 21 бүлэ ошохо болонхой, совхозой директор Н. А. Мельниковые тойрошонхой, hонирхоhон асуудалнуудта баhал тоб гэмэ харюу абажа, тэдэнэр hанаагаа амарна.

— Манай ажахыда түбхинэхөөр 21 бүлэ ошохо болонхой. Эдэнэрнай бултадаа хоёр хоёр байратай шэнэ гэрнүүдтэ орохо юм. Тиихэдэ поездhоо эдэнэрээ буулгажа абаашахадаа Ехэ-Цагаан, Бэлюутэ, Шанаан, Сосновкын отделенинүүдтэ хубаагаад эльгээхэмнай. Тус отделениин хүтэлбэрилэгшэд үдэшэндөө айлшадаа угтахаар эдеэнэй дээжэ бэлдэжэ байнхай,—гэжэ Сэлэнгын совхозой директор Н. А. Мельников хөөрөө hэн.

Шэнэ газарта нютагжахаар Ростовско областьhоо ерэhэн 102 бүлэ Сэлэнгын совхоздо, Хяагтын Ехэ-Нугын совхоздо, Зэдын Октябрьска, Оёорой совхозуудта, Прибайкалиин «Заветы Ильича» колхоздо ошоhон байна.

Манай республикын ажахынуудай хүдэлмэришэд түбхинэхөөр ерэhэн айлшадаа нютагтаа угтахаар бэлэн болоhоор үнинэй юм. Айл бүхэндэ шэнэ гэр, мүн гэр байрада даб дээрээ хэрэгтэй болохо зүйлнүүд, эдеэ хоол сүм бэлдэгдэhэн байха юм.

Иигэжэ үргэн Буряад орондомнай түбхинэхөөр Ростовско областьhоо ерэhэн бүлэг таряашад, малшад юhэдэхи табан жэлэй түсэбүүдые бодото хэрэг дээрэнь бэелүүлэлсэхын түлөө өөhэдынгөө хубитые оруулалсаха байха.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Улаан-Үдэ хотын ажалшад айлшадаа угтажа байна.

А. ШУЛУНОВОЙ фото.

УЛАСХООРОНДЫН ШЭНЖЭЛЭЛ

Японой хабарай тэмсэл

Хабарай үедэ ажалшадай хэдэг заншалта тэмсэл hаяын үдэрнүүдтэ Япондо эхилээ. Миллион шахуу хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай хабаадалгатайгаар болоhон олониитын демонстраци энээндэ эхи табижа үгэhэн байна. Япон ажалшадай хабарай хамтын тэмсэл үнгэргэлгые эмхидхэхэ комитет хүдэлөөе хүтэлбэрилнэ. Тэрээндэ профсоюзуудай генеральна совет (СОХИО), бэеэ даанхай профсоюзуудай холбоо байгуулха совет (Тюрицу Рорэн) хабаададаг юм. Профсоюзуудай түсэбүүдэй ёhоор, япон ажалшадай ниитын ябуулганууд мартhаа май хүрэтэр үргэлжэлхэ юм. Мартын 26-да бүхэнациональна түрүүшын забастовко үнгэргэхэ, апрелиин тэн багта гол тулалдаа үүсхэхэ гэжэ хараалагданхай. Бүхы дээрээ мүнөө хабар үнгэргэгдэхэ тэмсэлдэ 9 миллион шахуу хүн хабаадаха байна. Ажамидаралай, ажалай эрхэ байдал hайжаруулха, юумын сэнгэй ургалтые болюулха гэхэ мэтын эрилтэнүүдые Японой металлиствууд, химигүүд, түмэр замшад, шахтёрнууд, судна бүтээгшэд, япон хүдэлмэришэн ангиин дайшалхы отрядуудай бусад түлөөлэгшэд хэхэ байна.

Мүнөө жэлдэ япон ажалшадай хабарай тэмсэл илангаяа бэрхэтэй хэсүү оршон байдалда үнгэржэ байна. Япон пролетариадай добтолгые сухарюулхын, урдаhаань добтолго хэхын тулада монополинуудай эдэбхитэй дэмжэлгэтэйгээр правительство зонхилхы либерально-демократическа парти бэлэдхэл хэжэ байнхай. «Экономическа ехэ ургалтын шэнэ политика» гэдэгые тэдэнэр нёдондо жэлэй эсэсhээ тайлбарилжа эхилэнхэй. Ямар ушартайб гэхэдэ, hая болотор түргэнөөр бэелүүлэгдэдэг хүгжэлтые ажалшадай хүзүүгээр бэелүүлхэ гэhэн hэдэлгэ болоно бшуу. Правительствын иимэ «шэнэ политика» ажалшадай hанаанда тааралданагүй. Тиимэhээ экономическа эрилтэнүүд мүнөө хабар бүри шангаар табигдаха болоно.

Тиихэтэй хамта экономическа байдал hайжаруулхын түлөө хүдэлөөн ажабайдалые политическэ талаарнь демократическа шэнжэтэй болгохын түлөө, США-гай, Японой сэрэгэй холбоо байгуулгада эсэргүүсэн, эб найрамдалай түлөө хэгдэхэ тэмсэлтэй таhаршагүй холбоотой гэжэ япон хүдэлмэришэн анги ойлгоно. Эгээл иимэhээ япон-американ «сэрэгэй договор» болюулха, Окинавые Япондо тэхэрюулэн үгэхэ, Индохитадай арадуудта эсэргүү американ эзэрхэг түримхэй ябуулгые болюулха уряатайгаар энэ жэлэй хабарай гол политическэ тэмсэл үнгэргэгдэхэ юм.

Энэ жэлэй хабарай добтолгын баhа нэгэ онсо өөрэ шэнжыень тэмдэглэхэ шухала болоно. Ажалшадай нэгэдэмэл фронт байгуулха эрхэ байдал урда урдынхида орходоо үлүү hайнаар бии болоо.Ороной томо томо профсоюзуудай түлөөлэгшэд hалхан хамтын зүблөө хэhэн байна. Өөhэдынгөө эрхын түлөө ажалшадай нэгэдэмэл хүсэнүүдэй эмхидэн жагсаха замдахи шухала шатань 1971 он боложо шадаха гэжэ Японой хүдэлмэришэн ангиин хүтэлбэрилэгшэд тобшолол хэhэн байна.

Эбан Вашингтонhоо ямар туhаламжа абахые оролдоноб

Израилиин гадаадын хэрэгүүдэй министр Абба Эбан бүхы неделиие Холбоото Штадуудта үнгэргөө. ООН-ой Генеральна секретарь У Тантай, тэрэшэлэн американ тусхай тушаалтай хүнүүдтэй хэлсээ хэхын тулада тэрэ тиишэ ошоhон байгаа.

Израилиин гадаадын политикын хүтэлбэрилэгшэ Вашингтондо ямар асуудалнуудые зүбшэн хэлсээб?

Эбанэй өөрынь мэдүүлгэнүүдhээ, харин хэблэлэй тайлбаринуудhаа хаража үзэхэдэ, Ярингын ябуулганууды таhалдуулха hэдэлгэ эдэ хэлсээнүүдэй гол зорилгонь болгогдожо табигдаhан байха юм. ООН-ой Генеральна секретариин түлөөлэгшын таарамжатай дурадхалнуудые хүлеэн абахын орондо «араб-израил сэхэ хэлсээнүүдые» хэжэ, Дүтын Зүүн зүгтэхи арсалдаа тулалдаа гуримшуулха гээшэ гол зорилго болоно» гэжэ тоолоод, хоёрдохи ээлжээнэй асуудалнуудые Ярринг эрхилхэ ёhотой гэжэ У Танда этигүүлхэ hэдэлгэ гаргана.

Израилиин премьер-министрэй Лондоной «Таймс» газетэдэ үгэhэн интервью соо газар уhанай талаар табигдаhан сэхэ эрилтэнүүдэй программые тайлбарилха гэжэ Эбан Вашингтондо ехээр оролдоhон байха юм.

Тэрээнhээ гадна Холбоото Штадуудта байха үедөө Израилиин министр сэрэгэй болон мүн[...] hаламжа Холбоото Штадуу[дай...]дын хэмжээтэйгээр» абаха [...]го гаргана. Дүтын Зүүн [...] асуудал амгалан ёhоор гури[...] замда ямар нэгэн жаахан[...] хэхэ гэжэ Израилиин [...] байhые США-да А. Эбанэй [...]гын харуулhые хэблэлэй [...]нүүд гэршэлнэ.

НИГЕРИ: нефть олзоборилогшод[...] бэрхэтэй саг тохёолдобо

Нигеридэхи нефть олзобори[...] бэрхэтэй хэсүү үе саг тохё[олдобо...]

Персидскэ тохойн ба Дүн[...]лайн нефть абадаг хэдэ [...]нуудай жэшээгээр Нигериин [...]тельство хадаа орон дотор [...]тэй хариин монополинуудай [...] нефтьhээ абтадаг олзонуудые [...]ридэ бүри ехээр үгэдэг бэ[...]хай асуудал орон доторнь [...]тэй хариин монополинуудай [...] табяа. Нигери Африка [...] дэхи нефтеэр угаа баян [...]лай нэгэн болодог юм. hүүлэй [...] Дүтын Зүүн зүгтэхи байда[...] хардуу шанга болоhонhоо [...]лан, нефтьдэ баруун гүр[...] эзэд баяшуул тусгаар анхарал[...]дуулдаг болоо. Мүнөө Нигери[...]дэ 53 миллион тонн[...]рэтэр нефть абтадаг. Нефтьhээ абтадаг олзо[...] нигериинхидэй ажабайдал [...]руулгада, экономическа хүгж[...] түсэбүүдтэ ехэ удха шанар[...] тоологдодог.

Нигериин правительствын [...] хэбэри хадаа юрын ушар бэ[...] хадаа шэнэ түхэлэй колониа[...] сүлөөрхэ эрмэлзэлгэ мүн. Аф[...] Азиин, Латиин Америкын [...]дай бултадаа тиигэжэ эрм[...] байhые харуулна.

Иимэ хэмжээн бүхэндэ [...] оронуудай монополинууд дура[...] хандадаг юм. Гэбэшье тэдэнэр [...]ридэшье буулта хэхэ баатай [...] Саг хубилаа! 63 миллион [...]то Нигериин арадай дура [...] ямаршье ехэ баяшуул тоонгүй [...]жа шадахагүй.

Ю. ВДОВИН, И. БЕРЕЗНИКОВСКИЙ, Г. СКОБЕЛЕВ (ТАСС)

ХИЛЫН СААНАҺАА
ТЕЛЕФОН • ТЕЛЕГРАФ • РАДИО

Турциин шэнэ премьер-министр

АНКАРА. (ТАСС). Турциин республикын президент Джебдет Сунай Турциин премьер-министрэй тушаалда Нихат Эрим гэгшые томилбо.

Нихат Эрим 1912 ондо түрэhэн. Тэрэ хүн—уласхоорондын хуулиин талаар профессор, 1945 онhоо хойшо национальна палатын депутат. Уласхоорондын элдэб хөөрэлдөөнүүдэй болоходо, Турциин делегацинуудай составта хэдэ дахин орожо ябаhан.

Турциин шэнэ премьер-министр энэ ороной политическэ томо партинуудай нэгэн бологшо—арадай-республиканска партиин хүтэлбэрилхы центральна соведэй гэшүүниинь 1968 онhоо хойшо байба. Правительствын шэнэ толгойлогшо партийна бэшэ хүн байгаа hаа дээртэхэ гэжэ президент Сунай гэгшын хүсэhэнэй ёhоор, арадай-демократическа партиhаа гарахамни гэhэн мэдүүлгэ Нихат Эрим бариба.

ВЬЕТНАМАЙ ДЕМОКРАТИЧЕСКА РЕСПУБЛИКА. «Хо Ши Мин» гэдэг советскэ теплоход Хайфон городто ерэжэ, эрэлхэг зоригтойгоор тэмсэжэ байhан вьетнам арадта ашаа асарба. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Хайфоной портдо советскэ теплоход ерээд байна.

ТАСС-ай фотохронико.

Хойто Ирландидахи политическэ кризис

ЛОНДОН. (ТАСС). Засагаа гартаа баригша юнионис партиин зэргэдэ эбээ таhаралгын болоhон дээрэhээ премьер-министрэй тушаалhаа Чичестер-Кларк гэгшын гаража ошоходонь, Хойто Ирландидахи политическэ кризис эгээн лэ дээдэ хэмжээндээ хүрэбэ.

Хойто Ирландиин правительствын тушаалhаа бууха гэhэн тухайнь дуулахадаа, Англиин правительство hанаагаа ехээр зобожо, Великобританиин оборонын министр лорд Каррингтониие, Англиин зэбсэгтэ хүсэнүүдэй генеральна штабай начальник Джеффри Бэйкер гэгшые Белфаст эльгээхэ гэhэн шидхэбэри дары гаргаhан байгаа. Ольстертохи правительственна кризис болгохогүй гэhэн хэмжээ абаха зорилго тэдэнэй урда табигдаа hэн.

Гэбэшье кризис болгохогүй, арсалдаа зүрилдөөе гуримшуулан шидхэхэ арга тон бага байшаба. Юнионис партиин эгээн лэ хархис этэгээдүүд «аша үрэгүй, hула хүн» гэжэ тоолоод, Чичестер-Кларкые зайлуулан, тон хархис правительство байгуулжа, орон соохи опозиционно хүсэнүүдые низа дараха хүсэлтэй байха юм.

Буруу үзэлтэй гэгдэhэн бүхы хүнүүдые сүүдшье, мүрдэлгэшьегүйгөөр түрмэдэ дары хааха, католическа геттодэ сэрэгэй-политическэ дүүрэн хиналта тогтоохо эрилтэ Ольстерой хархисууд табина.

Тон шанга хэмжээнүүд Хойто Ирландидахи мүнөөнэй хурса байдалые улам шангадуулжа, граждан дай hүжэрөөжэ магад гэжэ айгаад, эгээн хархис юнионистнуудай эрилтэ хүсэдөөр хангахаяа Англиин правительство баhал айна.

Англииншье правительство, тэрэшэлэн Чичестер-Кларкын правительствашье сэрэгэй хүсөөр hанаhанаа түйлахабди гэжэ байхадаа, Хойто Ирландиин арсалдаа зүрилдөөнэй гол шалтагааниие усадхажа шадахагүй. Тэрэ гол шалтагааниинь юун бэ гэхэдэ, хүдэлмэригүйдэлгын түйлай ехэ хэмжээн болоно, гадна Ольстерой бүхы зоной гражданска адли бэшэ эрхэтэй байдалынь болоно.

Социально-экономическа гол шухала хубилалта бэелүүлээгүйдэ Ольстертохи тэмсэлэй улам хурсадахань лабтай.

Аюулта буулта хэгдэбэ

ТОКИО. (ТАСС). Япониие өөрынгөө ядерна бааза болгохын тула үшөө нэгэ алхам Холбоото Штадууд хэhэн байна. США-гай атомна корабльнуудай байха баазанууд болгожо Японой портнуудые ашаглахын тула Холбоото Штадуудай уhан доогуур ябадаг атомна онгосонууд Японой территориальна уhан соо hуралсал үнгэргэдэг болохо юм. Парламентын доодо палатада үгэ хэлэлгын үедэ тэрэ баримта эли болобо.

ПРАВДА БУРЯТИИ

НЭГЭДЭХИ ХУУДАҺАНДА: «Комсомолшууд ба соёлой гуламта» гэhэн түрүү бэшэг. «КПСС-эй XXIV съездын хүндэлэлдэ» гэhэн гаршаг доро информацинууд. СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ.

ХОЁРДОХИ ХУУДАҺАНДА: «Хүдэлмэришэнэй экономическа hургуули» гэhэн гаршаг доро тусхай материалнууд.

ГУРБАДАХИ ХУУДАҺАНДА: СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указай түгэсхэл. Хилын саанаhаа абтаhан ТАСС-ай материалнууд.

ДҮРБЭДЭХИ ХУУДАҺАНДА: «Буряад орондо нютагжахань» гэhэн фоторепортаж. Спортын hонин. Информацинууд.

ЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА. УЛААН-ҮДЭ ХАРУУЛНА: 18 часhаа «Капитан Тенкеш» гэhэн hурагшадта зорюулагдаhан Венгриин уран hайханай телевизионно фильм (1-дэхи серинь). 18.30 минутаhаа «Буряадай партийна организациин түүхэhээ» гэhэн дамжуулга. 18.50 минутаhаа «Уран зурааша ба манай ү[е...]» гэhэн дамжуулга. 19.05 ми[нутаhаа] Мордвагай гүрэнэй ду[у...]рай ансамблиин концерт. [...] минутаhаа телепанорама. [...] минутаhаа «Нүхэр хүдэлмэри[...]» гэhэн дамжуулга. 20.55 [минута]hаа «Проект Аква» гэhэн [...] hайханай фильм. (1-дэхи сер[инь]).

Редактор Ц. Ц. ЦИБУДЕ[ЕВ]

Манай адрес, телефонууд:

г. УЛАН-УДЭ, ул. Ленина, 35. Телефоны: редактора—54-54, приёмная—54-93, зам. редактора—68-08, зам. редактора—62-62, ответ. секретаря—50-52, зам. ответ. секретаря—66-76, отделы: партийной жизни—60-91, сельского хозяйства—64-38, 63-86, пропаганды и агитации—56-23, промышленности и строительства—61-35, советского строительства и быта—69-58, культуры и школ—60-21, писем и рабселькоров—67-81, информации—34-05, общественная приёмная—56-62, машинное бюро—57-63, фотолаборатория—33-61.

типография управления по печати при Совете Министров БурАССР Н-04399. Заказ № 913.